

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

MOŽNOSTI SOCIÁLNÍ PRÁCE S VIETNAMSKOU
MENŠINOU V PLZEŇSKÉM KRAJI

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Elichová, Ph.D.

Autor práce: Štefan Čáni, DiS.

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: čtvrtý

2010

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

15.3.2010

.....

Děkuji své vedoucí bakalářské práce Mgr. Markétě Elichové, Ph.D.
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ÚVOD.....	8
1 HISTORIE A SOUČASNOST ČESKO VIETNAMSKÝCH VZTAHŮ.....	8
1.1 Česko vietnamské vztahy do roku 1989.....	8
1.2 Struktura občanů Vietnamu v ČR do roku 1989.....	8
1.3 Situace po roce 1989.....	9
1.4 Důvod odchodu Vietnamců do ČR po roce 1989.....	10
1.5 Migrační politika České republiky.....	12
1.6 Právní aspekty pobytu cizince na území ČR.....	13
1.7 Současné počty občanů Vietnamu v České republice.....	14
2 NOVÝ TREND – PRÁCE V ČESKÉ TOVÁRNĚ.....	15
2.1 Agentury.....	15
2.1.1 Agentury ve Vietnamu.....	15
2.1.2 Agentury v ČR.....	16
2.2 Zprostředkovatelský servis, tzv. Dich vu.....	17
2.3 Životní podmínky.....	17
2.4 Pracovní podmínky.....	18
2.5 Pohled na nově příchozí Vietnamce vlastní komunitou.....	19
2.6 Strach místních obyvatel z kriminality menšin.....	19
2.7 Přístup k službám, právům a informacím.....	20
2.8 Integrace.....	21
3 SOCIÁLNÍ PRÁCE S VIETNAMSKOU KOMUNITOU.....	22
3.1 Cíle sociální práce s vietnamskou komunitou.....	22
3.2 Bariéry bránící integraci Vietnamců v ČR.....	23
3.3 Vietnamská komunita a vzájemná solidárnost.....	23
3.4 Možnosti sociální práce s vietnamským etnikem – poradenství.....	25
3.4.1 Poradenská centra.....	25
3.4.2 Základní způsoby intervence v poradenských centrech.....	25
3.4.3 Základní principy poradenství.....	26

3.4.4	Praktický postup při poskytování poradenství cizincům.....	27
3.4.5	Potřeby klientů.....	27
3.5	Nejčastější formy intervence používané v praxi.....	28
3.5.1	Kurzy českého jazyka.....	28
3.5.2	Pracovní poradenství	29
3.5.3	Specifické nástroje pracovního poradenství.....	30
3.6	Terénní sociální práce.....	31
3.6.1	Depistáž – aktivní vyhledávání klientů.....	31
3.6.2	Formy intervence poskytované v rámci depistáže.....	31
3.7	Dobrovolnická činnost.....	33
3.8	Základní formy intervence, poskytované prostřednictvím dobrovolníků.....	34
4	PRAKTICKÁ ČÁST	36
4.1	Cíle výzkumu.....	36
4.2	Metodologie.....	36
4.2.1	Výběrový soubor.....	37
4.2.2	Popis sběru dat.....	37
4.3	Výsledky.....	38
4.3.1	Shrnutí.....	43
4.4	Diskuse.....	44
	ZÁVĚR	46
	Seznam použité literatury.....	48
	Seznam příloh.....	52
	Abstrakt.....	58
	Abstract.....	59

ÚVOD

Tématem této bakalářské práce jsou možnosti sociální práce s vietnamskou menšinou v ČR v Plzeňském kraji. V roce 2006 jsem na VOŠ obhajoval absolventskou práci na téma začlenění vietnamského etnika do české společnosti. Díky zkušenostem získanými při zpracování této zprávy jsem se domníval, že mám dokonalý přehled o vietnamské komunitě v Plzeňském regionu. Těchto znalostí jsem částečně využíval a dále je rozšiřoval ve svém zaměstnání, kdy pracuji v týmu styčného důstojníka pro styk s etnickými a národnostními minoritami.

Náhlá změna struktury vietnamské komunity, vzniklá masivním příchodem vietnamských pracovních migrantů do českých továren, mě přiměla k myšlence se opět zaměřit na vietnamskou komunitu a také na změny, které v ní probíhají. Bakalářská práce byla ideálním stimulem k získání nových zkušeností a znalostí z nastalé interakce s touto komunitou.

V této práci si kladu za cíl zjistit, jaké formy sociální práce s cizinci jsou nejvhodnější pro práci s nově příchozími Vietnamci, kteří se nechávají zaměstnat v českých továrnách, kdy se můžou dostat do situací, jako je propuštění ze zaměstnání, ztráta bydlení, nebo jen vyřizování běžných věcí, kdy potřebují pomoc a této se jim nedostává. Chci odhalit možnosti sociální práce, která by těmto Vietnamcům co nejefektivněji pomohla. Zároveň se v této práci budu snažit o zjištění bariér, které této vietnamské komunitě brání v plném užívání sociálních služeb.

V teoretické části, která má tři kapitoly, se v první kapitole věnuji historii česko – vietnamských vztahů, od jejich vzniku až do současné doby. Na to navazuje druhá kapitola, která se zabývá současným trendem migrace Vietnamců do ČR a to je práce v českých továrnách. Je zde popsán způsob, jakým dochází k umístění vietnamských dělníků na český trh práce a podmínky, ve kterých se tito Vietnamci následně ocitají. Ve třetí kapitole jsou rozebrány možnosti sociální práce s vietnamskou komunitou, která vychází z teoretických zdrojů sociální práce s cizinci.

V praktické části jsem prováděl kvalitativní výzkum, kdy jsem uskutečnil nestrukturovaný rozhovor s pěti nově příchozími Vietnamci. V těchto rozhovorech je zmapován způsob, jakým ve Vietnamu oslovili zprostředkovatelské agentury, jak se dostali do České republiky a jaká byla následná realita, zda se setkali se systémem sociální pomoci v ČR a jak jej využili.

Mojí prací bych chtěl přispět k lepšímu vnímání postavení cizinců v našem státě. Závěry z této práce by mohly být použity pro další rozsáhlejší výzkum v oblasti sociální práce s cizinci a v oblasti integrace do majoritní společnosti.

1.HISTORIE A SOUČASNOST ČESKO VIETNAMSKÝCH VZTAHŮ

1.1 Česko - vietnamské vztahy do roku 1989

Česko – vietnamské vztahy byly oficiálně poprvé navázány po únorových událostech v roce 1948, kde politika státu vyžadovala styky se shodně orientovanými státy z celého světa. Diplomatický styk byl navázán dne 2.2.1950, následně po vietnamském vítězství nad francouzskou vojenskou intervencí byla dne 30.12.1954 ze strany československého velvyslance předána pověřovací listina Ho Či Minovi, čímž byla oficiálně zintenzivněna spolupráce s VSR. Československá vláda nahlížela na Vietnam jako na zemi, která by mohla být vstupní branou na trh v Asii. Po ukončení občanské války po roce 1976 směřovaly vztahy s Vietnamem k jeho rozvoji, neboť díky vleklé válce byl Vietnam zemí značně zdevastovanou. Od počátku česko-vietnamských vztahů do roku 1989 bylo podepsáno několik dohod o vzájemné spolupráci v oboru hospodářsko technickém, vědecko technickém a ve zdravotnictví. Československá vláda poskytovala Vietnamským studentům stipendia stejně jako odborné praxe. Současně posílala na pomoc při budování socialistického Vietnamu na své náklady specialisty v různých oborech k rozvoji průmyslu a na zaškolení potřebné pracovní síly.¹

1.2 Struktura občanů Vietnamu v ČR do roku 1989

Jedni z prvních Vietnamců, kteří do Československa přijížděli, byly dvě skupiny dětí. Byli to váleční sirotci, zejména děti z rodin funkcionářů, kteří byly postiženi válkou. Tito se po třech letech vraceli zpět do vlasti. Na základě Dohody o kulturní spolupráci a Dohody o vědeckotechnické spolupráci začali do Československa proudit na počátku 50. let desítky studentů ročně. Nejprve na graduální a postgraduální studium se specifickým studijním programem, později na studium ekonomického a technického směru. Stipendia byla původně

¹ Srov. MARTÍNKOVÁ, Š. Česko-vietnamské vztahy. In *S vietnamskými dětmi na českých školách*, s. 85-87

udělována jen 100 vietnamským studentům, v roce 1968 jich zde bylo až 400.² Usnesením vlády ze dne 15. března 1967 k realizaci a technické pomoci vlády ČSSR Vietnamu bylo do Československa v letech 1967-1970 přijato celkem 2 146 praktikantů do odvětví strojírenského, hutnického, stavebního, textilního, sklářského průmyslu, ale i dalších průmyslových odvětví. Jejich zaškolení a odborná příprava byla ukončena v březnu 1975, kdy odjely poslední skupinky Vietnamců. Na základě Dohody o odborné přípravě občanů Vietnamu z roku 1974 přijelo do ČSSR postupně 5 069 vietnamských občanů. Tito zde strávili celkem šest let.³ V roce 1979 došlo na základě usnesení vlády ČSSR k odborné přípravě dalších 3500 vietnamských občanů. V roce 1980 byla podepsána Smlouva o přátelství a spolupráci mezi ČSSR a VSR, kdy v souvislosti s tím byla podepsána Dohoda o dočasném zaměstnávání kvalifikovaných pracovníků VSR. Díky této dohodě začali do ČSSR proudit Vietnamci do různých odvětví. Odhaduje se, že v první polovině 80. let bylo v Československu kolem 27 tisíc vietnamských občanů. Větší část tvořili pracující. Po roce 1985 se začal jejich počet snižovat. I přes to zde bylo díky migraci každoročně kolem 17.000 občanů Vietnamu. Jenom na základě této smlouvy se zde mezi lety 1980 a 1990 vystřídalo kolem 30.000 Vietnamců. Do těchto počtů nebyli zahrnuti studenti a učni.⁴ Odhaduje se, že v roce 1981 bylo v Československu na základě všech dohod kolem 30.000-35.000 vietnamských občanů, z nichž dvě třetiny pracovali v dělnických profesích.⁵

1.3 Situace po roce 1989

Rok 1989 znamenal zásadní změnu v československých bilaterálních vztazích a tedy změnu důvodů příjezdů Vietnamců do naší republiky. Změna politického režimu vedla k postupnému přerušení veškerých politických i hospodářských

² Srov. KOCOUREK, J. Kořeny vietnamské migrace do ČR před rokem 1989. In *S vietnamskými dětmi na českých školách*, s. 94

³ Srov. MÜLLEROVÁ, P. Vietnamské etnikum v České republice. In ŠIŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*, s. 137

⁴ Srov. tamtéž s. 138

⁵ Srov. KOCOUREK, J. Kořeny vietnamské migrace do ČR před rokem 1989. In *S vietnamskými dětmi na českých školách*, s. 96

styků a dále k odstupování od vzájemných smluv. Následně docházelo k hromadnému posílání vietnamských pracovníků zpět do Vietnamu. Jejich návrat nebyl ze strany státu důsledně řešen a tak docházelo k tomu, že zde mnoho Vietnamců zůstalo a následně využilo šanci v Čechách podnikat.⁶ Z hospodářského pohledu bylo přerušení obchodních styků pro ČR špatné a tak následně došlo v roce 1994 a v roce 1997 k podepsání dalších dohod, které umožnily další migraci Vietnamců do ČR.⁷

Po roce 1989 bylo složení vietnamského etnika následující. Pracující Vietnamci na základě dohody z roku 1994, podnikající Vietnamci s živnostenským listem, učni a vysokoškolští studenti, Vietnamci ve sloučených rodinách a Vietnamci nezákonně pobývající v ČR. Po roce 2000 přibyla početná skupina vietnamských dětí narozených v ČR nebo zde žijících od raného dětství.⁸ Jiným vhodnějším dělením na dnešní podmínky práce s vietnamským etnikem je dělení na starousedlíky, kteří se mezi sebou nazývají „plesniví“, protože už jsou v Čechách tak dlouho, že už na nich vyrůstá plíseň. Druhou skupinou jsou nově příchozí v devadesátých letech, kteří do ČR přijeli zejména za účelem podnikání. Třetí skupinou čerstvá vlna migrantů, kteří do ČR přijeli po roce 2000. Jde o Vietnamce, kteří do ČR přijíždějí hlavně jako dělníci do továren a stávají se často oběťmi obchodování s lidmi. Někteří déle přítomní Vietnamci pro ně mají hanlivý název, že jsou slepičí, čímž je myšleno hloupí a naivní, také jsou označováni jako zrnka rýže, čímž je myšleno, že jsou křupani či venkované.⁹

1.4 Důvod odchodu Vietnamců do ČR po roce 1989

Zde jsou k zamyšlení dvě základní otázky. Proč Vietnamci opouští svou zemi i tisíce kilometrů daleko. Druhou otázkou musí být, proč je mezi cílovými zeměmi i Česká republika. V současné době je motivací k odjezdu z Vietnamu za prací

⁶ Srov. MARTÍNKOVÁ, Š. Česko-vietnamské vztahy. In *S vietnamskými dětmi na českých školách*, s. 90

⁷ Srov. tamtéž 91

⁸ Srov. MÜLLEROVÁ, P. Vietnamské etnikum v České republice. In ŠIŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*, s. 139

⁹ Srov. PECHOVÁ, E. *Migrace z Vietnamu do České republiky v kontextu problematiky obchodu s lidmi a vykořisťováním*, s. 18

stále bída a nezaměstnanost. Ty nutí obyvatele Vietnamu cestovat za prací z vesnic do velkoměst a také do ciziny. Práce v zahraničí mnohdy představuje jedinou naději na finanční zajištění rodiny.

„Již od návštěvy prvních pracovních migrantů ze zahraničí do Vietnamu je v zemi udržován mýtus zahraniční práce coby životního štěstí a privilegia. Samozřejmě pro „západní státy-Francii, Velkou Británii, Norsko, USA, Kanadu, Austrálii a další – báje o bohatství a lehkém výdělku platí dvojnásob, avšak i Česká republika (občas se o ní stále hovoří jako o Československu) a ostatní bývalé socialistické státy platí za bohatého strýčka.“¹⁰

Pro srovnání lze uvést, že z částky pět tisíc korun, kdy se v Čechách jedná o čtvrtinu české průměrné mzdy, může ve Vietnamu žít jedna rodina i několik měsíců. Představu o bohaté zemi, kde se dají vydělat velké peníze posilují informace, které do Vietnamu přinášejí sami Vietnamci pracující v cizině. Tyto informace bývají zkreslené, a to proto, že se obávají neúspěchu a následné hanby, která by padla i na rodinu. Postavení rodiny ve Vietnamu stoupá, odejde-li některý člen pracovat do ciziny. Přiznání neúspěchu, pomalého a tvrdého výdělku, proto málokdo přizná. Realita je dost překrucovaná, nikdo nemluví o úskalích, která na nově příchozí Vietnamce čekají. Pracující mimo Vietnam jsou rozčarováni z toho, jak jsou Vietnamci doma přesvědčení, že ten, kdo pracuje v cizině, si žije nad poměry, kdy k tomu postačí pouze mít zaměstnání, a nechápou, že se musí tvrdě a intenzivně pracovat. Navíc ze strany vlády VSR dochází k plné podpoře vývozu pracovní síly, a to i přes to, že se stále jedná o komunistickou zemi. Vláda tímto řeší vysokou nezaměstnanost, vítá zkušenosti, které pracující získají v cizině a také levnou pracovní silou podporovala spřátelené státy. Jednalo se především o státy Jihovýchodní Asie.¹¹

Dalším důvodem odchodu Vietnamců je sloučení rodiny. Vietnamci velice lpí na své rodině. Muž, který odjede pracovat do ciziny a získá práci, je pro zbytek rodiny zárukou rodinného zázemí. Proto ve většině případů dochází k příjezdu

¹⁰ PECHOVÁ, E. *Migrace z Vietnamu do České republiky v kontextu problematiky obchodu s lidmi a vykořisťováním*, s. 19

¹¹ Srov. PECHOVÁ, E. *Migrace z Vietnamu do České republiky v kontextu problematiky obchodu s lidmi a vykořisťováním*, s. 19-21

manželky a dětí za mužem. Vzhledem k tradici a tím i povinnosti pomáhat rodině, ale také vzdáleným příbuzným, které jsou stále považováni za rodinu, tvoří vietnamská komunita v cizině určitou záruku pomoci nové příchozím. A to i v případě, že si členové rodiny v cizině příjezd příbuzných nepřejí, např. z důvodu vidiny těžkostí, které rodině příjezdem nového člena přijdou.¹²

Vláda ČR také poskytuje ročně několik stipendií pro vietnamské studenty. Toho někteří studenti, kteří chtějí kvalitní vzdělání v cizině využijí. Jiní si toto vzdělání v ČR sami zaplatí. Někteří bohatší tuto možnost využijí, nedostanou-li se na vysokou školu ve Vietnamu. Někdy jsou na studia do ciziny vysláni rodiči „problémové děti“, kdy rodiče doufají, že děti budou uklizeny z problémového prostředí.¹³

Dalším důležitým důvodem přílivu Vietnamců do České republiky je hlavně silné a funkční zázemí komunity. Tato komunita zde již vytvořila „...*potřebné mechanismy pro nově příchozí a nabízí osvědčené modely existence.*“¹⁴ Někteří také přijíždějí s vědomím špatné vymahatelnosti práva a tím značné usnadnění svého života v ČR.

1.5 Migrační politika České republiky

Po roce 2000 je v ČR snaha o novou administrativní strukturu pro boj s nelegálním zaměstnáváním cizinců, kdy si stát uvědomil, že je nutno chránit domácí pracovní trh a přijmout taková opatření, která by motivovala jak cizince, tak zaměstnavatele k legálnímu a žádoucímu jednání. Bohužel tato opatření nebyla příliš efektivní a počet nelegálně zaměstnaných byl stále vysoký. Ze strany nevládního sektoru je poukazováno na nebezpečí vykořisťování a na nedůstojné pracovní podmínky. Současně se objevuje snaha o výběr kvalifikovaných zahraničních dělníků. Toto období nazývané jako konsolidační je po roce 2007 nahrazováno směřováním k neoliberalnímu obratu, který doposud není završen.

¹² Srov. PECHOVÁ, E. *Migrace z Vietnamu do České republiky v kontextu problematiky obchodu s lidmi a vykořisťováním*, s. 21

¹³ Srov. Tamtéž 23

¹⁴ PECHOVÁ, E. *Migrace z Vietnamu do České republiky v kontextu problematiky obchodu s lidmi a vykořisťováním*, s. 23

Vláda na jedné straně zpřísnila postihy za nelegální zaměstnávání cizinců, na straně druhé se snaží vyhovět požadavkům podnikatelské sféry, která vítá otevření pracovního trhu pracovní síle z ciziny. Tím jsou myšleny jak kvalifikovaní pracovníci, tak levná pracovní síla užitá flexibilně tam, kde se domácích zaměstnanců nedostává.¹⁵

1.6 Právní aspekty pobytu cizince na území ČR

Pobyt cizinců na území České republiky se řídí zejména zákonem č. 326/1999 Sb., O pobytu cizinců. Občané Vietnamu jsou v ČR považováni za občany zemí mimo Evropskou unii, rovněž je používán termín „občané třetích zemí.“ Z toho vyplývá, že občané Vietnamu mohou pobývat v ČR jako cizinci:

- a) na základě krátkodobých víz do 90 dnů.
- b) na základě víz nad 90 dnů (platnost víza je maximálně jeden rok)
- c) na základě povolení k dlouhodobému pobytu, který navazuje na víza nad 90 dní (povolení lze vydat i na dobu delší, než jeden rok, lze jej prodloužit)
- d) na základě povolení k trvalému pobytu
- e) na základě žádosti o azyl nebo na základě udělení azylu
- f) nelegálně pobývajících cizinci (ve většině případů jde o vypršení platnosti víz nebo povolení k pobytu)¹⁶

Získat občanství ČR lze dle zákona č. 40/1993 Sb. o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky v následujících případech. Narozením na území ČR, má-li nejméně jeden z rodičů trvalý pobyt v ČR, osvojením, je-li alespoň jeden osvojitel občanem České republiky, určením otcovství, nalezením na území ČR, není-li prokázáno získání jiného státního občanství. Státní občanství lze také získat na základě žádosti po nejméně pěti letech povoleného trvalého pobytu na území ČR.¹⁷

¹⁵ Srov. DRBOHLAV, D. Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu), s. 83-84

¹⁶ Srov. Demografické aspekty života cizinců. Dostupné na WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/B60046F873/\\$File/141409k1cj.pdf](http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/B60046F873/$File/141409k1cj.pdf)>.

¹⁷ Srov. tamtéž

1.7 Současné počty občanů Vietnamu v České republice

Podle ČSÚ bylo k 31.12.2009 na území České republiky celkem 433 305 cizinců. Občanů Vietnamu bylo na našem území 61 126. Z toho 35 779 Vietnamců má trvalý pobyt a 25 347 ostatní typ pobytu.¹⁸ Vietnamci jsou třetí největší skupinou cizinců, kdy na prvním místě jsou občané Ukrajiny, kterých bylo k 31.12.2009 celkem 131 977 a na druhém místě občané Slovenska s počtem 73 446.¹⁹

Co se týče počtu vietnamských dělníků v České republice tak dle statistik MPSV, bylo v ČR k 31.1.2010 zaměstnáno 3 459 občanů Vietnamu, z toho 987 žen. Pro srovnání k 31.1.2007 bylo zaměstnáno jen 797 Vietnamců. K 31.1.2008 bylo zaměstnáno 7 033 Vietnamců. K 31.1.2009 bylo zaměstnáno 14 081 Vietnamců. Nejvíce Vietnamců bylo v ČR zaměstnáno v měsíci říjen 2008, kdy bylo zaměstnáno 18 563 Vietnamců, z toho 4 111 žen. Z toho vyplývá, že po vygradování zaměstnávání Vietnamců jako dělníků v říjnu 2008, docházelo postupně k úbytku pracovních míst obsazených Vietnamci.²⁰

Z těchto statistik je zřejmé, že v důsledku hospodářské krize ubylo pracovních míst a v první řadě ztráta zaměstnání postihla cizince. Z těchto dělníků, kteří přišli o práci, se však jen málo z nich vrátilo domů. Jeden ze způsobů, jak legálně zůstat v České republice je ten, že si tito dělníci vyřídili živnostenské listy. Z dělníků se tedy staly podnikatelé, kteří se nechávají najímat na práci jako živnostníci. Zaměstnávání podnikatelů, tedy osob s podnikatelským vízem je výhodnější i pro české firmy. Ta nemusí v případě jejich přijetí odvádět žádné pojištění státu, nemá za ně odpovědnost a nejsou pod ochranou zákoníku práce, tedy lze se jich v případě nedostatku práce zbavit bez dalších nákladů. Podnikatelé jsou tedy všeobecně pro české firmy výhodou a proto jsou preferováni.²¹

¹⁸ Cizinci podle typu pobytu. Dostupné na WWW:

<[http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/C50055F12A/\\$File/c01t01.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/C50055F12A/$File/c01t01.pdf)>.

¹⁹ Cizinci podle typu pobytu. Dostupné na WWW:

<[http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/C500564D56/\\$File/c01t03.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/C500564D56/$File/c01t03.pdf)>.

²⁰ Zaměstnávání cizích státních příslušníků. Dostupné na WWW:

<http://portal.mpsv.cz/sz/stat/zam_ciz_stat_prisl>.

²¹ FRÁNEK, T. Z Česka zmizeli vietnamští dělníci. Teď podnikají. Dostupné na WWW:

<<http://aktualne.centrum.cz/ekonomika/prace/clanek.phtml?id=655424>>.

2. NOVÝ TREND – PRÁCE V ČESKÉ TOVÁRNĚ

Do vietnamské komunity v České republice po roce 2007 přibyla značná část nových Vietnamců, kteří do republiky přijeli jako levná pracovní síla. Tato migrace z Vietnamu do Čech byla reakcí na poptávku po dělnících v českých továrnách. Vzhledem k tomu, že tato migrace je po roce 1989 zcela nového charakteru, byl zde předpoklad, že dojde ke změně struktury a fungování vietnamské komunity.²²

Za poslední dva roky přijelo do České republiky jako levná pracovní síla téměř 20 tisíc Vietnamců. Jejich zdrojem se staly pracovní agentury. Tyto agentury byly pro mnoho Vietnamců jedinou možností, jak se dostat legálně do České republiky za práci, s ohledem na neznalost jazyka a českého prostředí. Těchto zprostředkovatelských agentur vzniklo mnoho ve Vietnamu i v Čechách a ze zprostředkování práce významně profitovaly. Za zprostředkování práce si agentura inkasuje od migrantů částku až 14000 USD. Pro získání této částky se museli zadlužit a to získáním půjčky, kdy zastavili vlastní dům či pozemek, nebo půjčkou od příbuzných nebo lichvářů.²³

2.1 Agentury

2.1.1 Agentury ve Vietnamu

Poskytované služby agentur ve Vietnamu náborovaným dělníkům se liší podle toho, jaký typ víza dělníci měli. V 70% se jednalo o dělníky s podnikatelským vízem. Agentura s dělníky s pracovním vízem uzavřela smlouvu o zprostředkování práce v ČR. Ta také v některých případech zahrnovala příslib práce na tři roky a ubytování. Dále některé agentury poskytly krátkodobé kurzy češtiny, které však byly samotnými dělníky označeny za zbytečné, neboť je nic nenaučily. Někdy agentury poskytly rekvalifikační kurzy. V obou případech to byla spíše jen formalita. Rovněž byla ze strany agentury zajištěna cesta do ČR. V případě dělníků, kteří měli podnikatelská víza, poskytovaly agentury služby související jen s vyřízením dokladů na cestu do ČR, tedy zejména zajištění víz,

²² Srov. PECHOVÁ, E. *Migrace z Vietnamu do České republiky v kontextu problematiky obchodu s lidmi a vykořisťováním*, s. 58

²³ Srov. KREBS, M. *Stop pracovnímu vykořisťování: pohled z blízka*, s. 11

kdy dělník věděl, že si musí práci v ČR najít sám, většinou prostřednictvím jiných Vietnamců, kteří již v ČR pracovali. Chtěl-li klient zajistit i cestu a práci v ČR, byl mu po příletu zprostředkován kontakt na českou agenturu, která mu nabídla práci.²⁴

Nábor dělníků se většinou provádí na venkově v zemědělských a tedy chudších částech Vietnamu. Informace, které tito lidé dostávají, nejsou vždy objektivní a je pro ně velice obtížné si je ověřit. Dozvědí se, že podle jednoduchých propočtů budou zhruba 1 až 2 roky pracovat na splacení dluhů, které jim vzniknou v souvislosti se získáním práce v ČR. Počítají s tím, že třetí rok budou vydělávat peníze, které jim umožní zajistit rodinu, případně ve Vietnamu začít podnikat.²⁵

2.1.2 Agentury v ČR

Pokud si Vietnamský dělník s podnikatelským vízem nezajistil po příletu do ČR práci sám a požádal-li o to, byla mu práce nabídnuta od české agentury. Tuto práci mohl přijmout nebo si mohl najít práci jinou. Tuto možnost ovšem neměli ti, kteří měli pracovní vízum. Ti museli znovu podepsat smlouvy o svém pracovním místě, které byly často změněny a kdy museli často přistoupit na nevýhodné podmínky, o kterých předem nevěděli. To bylo často pod nátlakem, neboť smlouvy byly psány v českém jazyce a v případě, že by nesouhlasili, hrozilo jim, že nebudou zaměstnáni a tím by se kvůli neplnění účelu pobytu dostali do ilegality. Jistou výhodou tedy měli Vietnamci s podnikatelským vízem, kdy tito měli možnost měnit své zaměstnání podle vlastního uvážení a podle možností nabídky na trhu práce.²⁶

Úkolem agentury v České republice je získávat povolení k zaměstnání, která jsou následně předána vietnamské agentuře. Po příjezdu Vietnamců do ČR tyto přebírá, zařizuje jim ubytování a zajišťuje práci, zajišťuje také přihlášení na cizinecké policii a poskytuje tlumočení v základních situacích. Některé agentury se o dělníky starají i dál, kdy jim zařizují další potřebný servis, většinou

²⁴ Srov. KREBS, M. *Stop pracovnímu vykořisťování: pohled z blízka*, s. 25

²⁵ Srov. KREBS, M.; PECHOVÁ, E. *Zpráva z projektu: vietnamští dělníci a dělnice v českých továrnách*, s. 18

²⁶ Srov. KREBS, M. *Stop pracovnímu vykořisťování: pohled z blízka*, s. 25

se ale už o dělníky nijak nestarají. Poskytují li však další potřebný servis, nechávají si za něj platit, často i za služby, které nejsou potřebné. Většinou se jedná o služby typu prodloužení pobytu či ubytování.²⁷

2.2 Zprostředkovatelský servis, tzv. Dich vu

V tomto případě jde o servis, který ve Vietnamské komunitě zastává stále silnější pozici. Jedná se o fyzické nebo právnické osoby, které nejsou součástí agentur. Někteří pracují v anonymitě, jiní mají své kanceláře. Většinou jsou to lidé v komunitě známí a lehce dosažitelní. Tento servis poskytují Vietnamci, kteří jsou znalí prostředí. Pro nově příchozí Vietnamce, ale i pro ostatní zajišťují základní informace, dokáží zařídit veškeré potřebné věci jako jsou změny a prodloužení pobytu, zajištění bydlení, hledání práce, právní poradenství, doprovod a tlumočení na státních institucích, vypracovávají daňová přiznání a další věci v souvislosti s podnikáním. Často se jejich služby liší podle toho, kde působí a po jakých službách je ve vietnamské komunitě poptávka. Ceny za tyto služby jsou v daném místě většinou jednotné a úměrné náročnosti provedeného úkonu.²⁸

2.3 Životní podmínky

Po příjezdu do cizího prostředí zažívá cizinec souhrn pocitů z nových, neznámých a nečekaných věcí, z jednání a reakcí místních lidí, ať už příjemných, či nepříjemných. Tento pocit se nazývá kulturní šok. Má různou dobu trvání, v závislosti na míře kulturních rozdílů a na tom, jak je jedinec schopen se s nimi vyrovnat. Člověk se po kulturním šoku může cítit velice ohrožený a bezbranný. Neví, jak některé, pro domácí lidi běžné denní věci, řešit. Někdo není schopen tento šok překonat a musí se do své vlasti vrátit.²⁹ *„Kulturní šok je vyvolán příchodem a delším pobytem v prostředí, které je složeno z naprosto nových podnětů (jiná strava, jiné podnebí, jiné zvyky, jiný jazyk, jiné společenské zřízení),*

²⁷ Srov. KREBS, M. *Stop pracovnímu vykořisťování: pohled z blízka*, s. 29

²⁸ Srov. tamtéž s. 31-32

²⁹ Srov. KOCOUREK, J. Co znamená být „cizincem“?. In *S vietnamskými dětmi na českých školách*, s. 13

ale i faktem, že cizinec nemůže v komunikaci s ostatními využít to, co získal v procesu socializace ve své domácí kultuře.“³⁰

Ubytování vietnamských dělníků je ve většině případů na dělnických ubytovnách. Tyto ubytovny jsou buď zděné nebo montované, většinou s pokoji pro čtyři osoby. Vybavenost ubytoven je špatná. Některé pokoje mají vlastní sociální zařízení, ale to je pouze ve výjimečných případech. Většinou je jedno sociální zařízení na celé patro. V některých případech byla velmi špatná hygiena, kdy navíc byla na noc vypínána teplá voda, takže po nočních směnách byla upřena možnost základní hygieny. Kuchyňky jsou nevybavené, někdy s omezenou možností uchovávat potraviny. Ubytovny bývají ve vzdálenosti, kdy mohou dojít pěšky, případně mají zajištěné dojíždění. Za tyto ubytovny musejí zaměstnanci platit. Z jejich pohledu se jim zdá ubytování velmi drahé v poměru ke kvalitě ubytování. Vzhledem k neznalosti jazyka je pro ně ale skoro nemožné si zpočátku najít jiné ubytování, někdy je dokonce změna ubytování během prvních třech měsíců zakázána samotnou agenturou. Naopak při ztrátě zaměstnání jsou Vietnamci často vystaveni nebezpečí, že budou nuceni tyto ubytovny opustit. Navíc někde nejsou na těchto ubytovnách vůbec trvale hlášeni.³¹

V posledním roce dochází ke stěhování těchto Vietnamců do bytů. Tyto byty jsou často pronajímány ze strany agentur nebo zprostředkovatelů. Nejsou však zárukou vyšší úrovně bydlení. V jednom bytě často žije více osob najednou a cena za bydlení se pohybuje kolem 2000-3000,-Kč za osobu. Krajané také pomáhají těm, kteří nemají práci a platí nájem za ně. Je zde také možnost půjčky na nájem od agentury, která je následně strhávána ze mzdy při získání práce.³²

2.4 Pracovní podmínky

Podle provedené analýzy procesu agenturního zaměstnávání Vietnamců a Vietnamek v ČR, zpracované organizací La Strada ČR v roce 2009 jsou

³⁰ KOCOUREK, J. Co znamená být „cizincem“?. In *S vietnamskými dětmi na českých školách*, s. 13

³¹ Srov. KREBS, M.; PECHOVÁ, E. *Zpráva z projektu: vietnamští dělníci a dělnice v českých továrnách*, s. 33

³² Srov. KREBS, M. *Stop pracovnímu vykořisťování: pohled z blízka*, s. 35

pracovní podmínky následující. Většina Vietnamských dělníků pracuje na sekundárním trhu práce, nejčastěji v pásové výrobě. S pracovním prostředím jsou relativně spokojeni, kladně hodnotí i bezpečnost práce. Pracovní doba je ve většině případů standardní jako u českých zaměstnanců. Výše mezd se pohybovala podle odvětví, v jakém pracovali, podle toho, zda pracovali přes agenturu, která si část mzdy ponechala, a zda pracovali s pracovním vízem či s vízem k podnikání. Při analýze bylo zjištěno, že všechny osoby s pracovním vízem měli mzdu pod 15 000,-Kč měsíčně. S podnikatelským vízem bývá mzda o něco vyšší, neboť si z této částky museli odvádět zálohu na pojistné a na daň.³³

2.5 Pohled na nově příchozí Vietnamce vlastní komunitou

Vietnamská komunita, která by mohla být označena za starousedlou, začala příchod nových Vietnamců, jako levné pracovní síly, vnímat spíše negativně. Zásadní problém byl v tom, že vietnamská komunita byla již částečně integrovaná, měla své místo ve společnosti a soužití bylo relativně bezproblémové, neboť komunita si své problémy řešila sama a snažila se o vedení klidného života s cílem dobrého výdělků. Nové příchozí dělníci neprošli žádným školením, ani přípravou na novou kulturu a tak nové masy Vietnamců svým chováním způsobily vyostření doposud bezproblémového soužití s českým obyvatelstvem.³⁴

2.6 Strach místních obyvatel z kriminality menšin

Vysoká koncentrace cizinců může zapříčinit případy, kdy se tito cizinci dopouštějí trestné činnosti. Zatímco dříve se u Vietnamců vyskytovala trestná činnosti spíše v souvislosti s hospodářskou trestnou činností, v poslední době se k tomuto přidává trestná činnost krádeží, výtržnictví a ublížení na zdraví a to často spáchaných pod vlivem drog či alkoholu. Zvýšil se také jejich podíl na drogové trestné činnosti. Jednou z příčin tohoto nárůstu je právě propouštění agenturních

³³ Srov. KREBS, M. *Stop pracovnímu vykořisťování: pohled z blízka*, s. 32

³⁴ Srov. KREBS, M.; PECHOVÁ, E. *Zpráva z projektu: vietnamští dělníci a dělnice v českých továrnách*, s. 12

zaměstnanců, kteří se objeví bez finančních prostředků a bez potřebného zázemí na ulici. Z těchto lidí bez prostředků v cizí zemi se stávají potencionální pachatelé trestné činnosti, jejíž cílem je holé přežití. To samozřejmě nahrává pravicovým extremistům, u kterých tímto sílí rasová nesnášenlivost, ale také tím posilují xenofobní nálady mezi obyvatelstvem, kteří vnímají trestnou činnost cizinců daleko emotivněji než svou vlastní. Někdy tomu dopomáhají i média, která vypichují ze života cizinců v ČR většinou jen negativní případy.³⁵ „Na základě mediálního obrazu, plného násilí a hrozeb zavlečených nemocí, tak lidé mají pohled na cizince zkreslený.“³⁶

Podle výzkumů veřejného mínění jsou obyvatelé naší republiky znepokojeni různými situacemi dle vývoje aktuálních událostí, avšak stále znepokojení přináší otázka kriminality. Té se společnost obává stále. Pohled na kriminalitu ve společnosti je mezi lidmi ovlivněn paradoxem strachu. To znamená, že lidé mají zkreslené představy o reálném stavu kriminality. Realizovaný výzkum v Plzeňském kraji ukázal následující. Obavy a strach místních lidí nejsou úměrné trestné činnosti spáchané v místě bydliště. Navíc jsou přesvědčeni, že násilná trestná činnost je stále na vzestupu, i když skutečnosti tomu nenasvědčují, jak dokládají statistiky. To znamená, že se lidé více bojí v parcích, kolem ubytoven a na okrajích města, než na místech, která jsou skutečně riziková. Dále bylo výzkumem, který byl proveden ve 42 obcích Plzeňského kraje, zjištěno, že se lidé nejvíce obávají jako pachatelů trestné činnosti Romů a cizinců. Neuvědomují si, že podíl trestné činnosti je ze strany médií a radikálních extrémistů záměrně nadsazován. Zároveň si neuvědomují, že skupiny cizinců jsou ve skutečnosti v rolích obětí trestných činů.³⁷

2.7 Přístup k službám, právům a informacím

Zaměstnanci z Vietnamu, kteří zde pobývají relativně krátkou dobu, nemají o svých právech a povinnostech v ČR větší povědomí, než při odjezdu z Vietnamu. Čas z počátku tráví jen v zaměstnání a na ubytovně a i tak je pro ně

³⁵ Srov. MACHÁLKOVÁ, J. Ztratili práci, stali se z nich „nelegálové“, s. 2

³⁶ Tamtéž, s. 2

³⁷ Srov. TOUŠEK, L. Paradox strachu z kriminality, s. 2

obtížné zvládat všechny nové požadavky. Veškeré informace získávají přes agentury, zprostředkovatele nebo přes spolubydlící, kteří již nějaké informace mají. Celkově jsou izolováni a odkázáni na pomoc z okolního prostředí. To jim v první řadě poskytují zprostředkovatelé. Na těchto zprostředkovatelích jsou naprosto závislí. Zprostředkovatelé vyřizují věci ohledně prodlužování víz, hledání práce, návštěvy úřadů a lékařů. Je-li zprostředkovatel nebo tlumočnick navíc placen i agenturou, bývá často tlumočení manipulované v zájmu agentury. Tlumočníci jsou často Vietnamci, kteří žijí v ČR odmalička a tak si někdy nerozumí. Tento přístup k informacím je problémový nejen pro nově příchozí Vietnamce, ale také pro ty, kteří jsou v ČR již delší dobu. Je to způsobeno vytvořeným systémem zprostředkovatelů, jenž si vytvořil svá vlastní pravidla aplikované na většinu Vietnamců.³⁸ Jaké informace jsou pro Vietnamce v ČR nejvíce potřebné uvádějí sami Vietnamci. Za podstatné považují informace : „... o české kultuře, zvycích, typech víz a právech a povinnostech s nimi souvisejících, procedurách při vyřizování dokladů, povinnostech zaměstnavatelů a podobně. Jako nejvhodnější místo, kde by se k těmto informacím mohli dostat, uváděli například kancelář agentury, protože tam si chodí pro výplatu.“³⁹

2.8 Integrace

Možnosti integrace Vietnamců v naší zemi jsou zvláště pro nově příchozí velice omezeny. Souvisí s omezením jazykovým, kulturním a všeobecným přehledem. Celá věc je navíc ztížena, pochází-li Vietnamci, což je většina příchozích, z venkova, nikoli z velkých měst. Jejich život je omezen na práci a odpočinek, který tráví doma, neboť nechtějí utrácet zbytečně peníze. V zaměstnání jsou Vietnamci buď spolu, nebo jsou mezi Čechy, ale jazyková bariéra jim stejně neumožňuje komunikaci. Také mají pocit, že je většinová společnost nemá příliš ráda, protože si myslí, že jim Vietnamci berou práci. K tomuto je situace

³⁸ Srov. KREBS, M.; PECHOVÁ, E. *Zpráva z projektu: vietnamští dělníci a dělnice v českých továrnách*, s. 33-34

³⁹ Tamtéž s. 34

ztěžována tím, že se vietnamští zaměstnanci musejí často, dle potřeby agentur, stěhovat na jiné ubytovny, nemohou si tedy vytvořit potřebnou sociální síť.⁴⁰

3. SOCIÁLNÍ PRÁCE S VIETNAMSKOU KOMUNITOU

3.1 Cíle sociální práce s vietnamskou komunitou

Cílem sociální práce s vietnamskou komunitou by měla být „...v první fázi stabilizace psychosomatického stavu uživatele/uživatelky, z dlouhodobější perspektivy pak poskytnutí vhodných podmínek k postupnému osamostatnění a návratu do běžného života.“⁴¹

Sociální služby by měly zahrnovat poradenství, administrativní pomoc, poskytnutí a zprostředkování materiální a technické pomoci, nabídnutí využití volného času. Tyto služby by taktéž měly vést k integraci migrantů do české společnosti.⁴² Sociální pracovníky lze rozdělit do dvou skupin. Na sociální pracovníky působící ve státní sféře a na sociální pracovníky v nestátních organizacích. Zde je potřeba upozornit, že i přes to, že sociální pracovníci ve státní sféře mají stejný etický kodex sociálního pracovníka jako sociální pracovníci v nestátním sektoru, musí být loajální ke svému zaměstnavateli. To může způsobit jistá dilemata, kdy se sociální pracovník při pomoci imigrantům může v případě nelegálního pobytu nebo nelegálního zaměstnání migranta dostat do situace, kdy nemůže poskytnout veškerou pomoc nebo se může dopustit protiprávního jednání. Proto je v případě sociální práce s migranty doporučováno, aby byly sociální služby poskytovány zejména nestátními organizacemi. Je to také opodstatněno vyšší důvěrou cizinců v nestátní sektor, jsou li jej schopni rozeznat, a také schopností pracovat s anonymním klientem. Nestátní sféra by měla k těmto účelům disponovat dostatečnou výší finančních prostředků k efektivnímu poskytnutí sociálních služeb.⁴³

⁴⁰ Srov. Tamtéž s. 35

⁴¹ *Manuál k sociální inkluzi obchodovaných a vykořisťovaných osob.* s. 58

⁴² Srov. TROUSIL, M. Úloha a úskalí sociální práce s migranty. s. 105

⁴³ Srov. KLIMENT, P. TOPINKA, D. Možnosti sociální intervence..., s. 98

3.2 Bariéry bránící integraci Vietnamců v ČR

Jiří Kocourek uvedl jako zásadní bariery, bránící integraci vietnamské komunity do společnosti, následující skutečnosti:

- a) příchod migrantů, kteří v Česku neplánují dlouhodobý pobyt
- b) značná odlišnost mezi českým a vietnamským jazykem je pro mnoho Vietnamců nepřekonatelná
- c) jiná kultura, komunikační styly a interakce, způsobující odtažitost na obou stranách
- d) vlastenectví
- e) důraz kladený na rodinu, kdy necítí potřebu upnutí na majoritu
- f) důraz na ekonomii v rámci vytvořených sítí v komunitě
- g) důraz na dodržování tradiční společenské hierarchie
- h) využívání zprostředkovatelského servisu, využívající nedostatků sníženého právního vědomí migrantů, nepochopení role státních institucí, jako službě občanům, neznalosti kultury a poměrů ve společnosti⁴⁴

Tyto skutečnosti Jiří Kocourek uvedl ještě před hlavní vlnou příchodu agenturních zaměstnanců a týkaly se zejména vietnamských živnostníků, kteří přicházeli do již vytvořených sociálních sítí do roku 2006. Je třeba si také uvědomit, že mimo tyto uvedené bariery jsou navíc bariery na straně majoritní společnosti, a to xenofobní a rasistické, či jen lhostejnost a neochota pomáhat cizincům. Mírná xenofobie u Čechů bývá často zdůvodňována homogenitou společnosti za minulého režimu před rokem 1989.

3.3 Vietnamská komunita a vzájemná solidárnost

V Čechách je mezi lidmi běžná představa, že Vietnamcům, kteří potřebují pomoc v obtížné situaci, pomůže nejvíce sama vietnamská komunita. Dříve se tato skutečnost předpokládala u Vietnamských jedinců, kteří se ocitli v nouzi. S příchodem nových Vietnamců, kteří do ČR přijeli za prací a v souvislosti s krizí, kdy došlo k jejich hromadnému propouštění, se hodně diskutuje o spoléhání se právě na vietnamskou komunitu, která má v české společnosti již tradiční místo.

⁴⁴ Srov. KOCOUREK, J. Vietnamci v současné ČR, s. 113-115

V Čechách je běžné, že se cizinci považují za komunitu, tvoří li početnější skupinu. Důvod, proč si vietnamská komunita pomáhá, nemusí být jednoznačný. Jak uvádí Michal Nekorjak, v etnických komunitách je potřeba rozlišovat sociální sítě rodinného charakteru, které jsou vybudované rodinou a přáteli, a sociální sítě nerodinného charakteru, které vznikají z důvodu „...*pragmatické potřeby držet pospolu v prostředí, které je znevýhodňující. Právě to je jeden z důvodů udržování etnických komunit – praktická potřeba vyrovnat se s obtížemi spojenými s přesídlením a se začleňováním do nového prostředí.*“⁴⁵ Prostředí vietnamské komunity je ale specifické. Privátní sociální sítě, které bývají odděleny od pracovních a ekonomických sociálních sítí, jsou v této komunitě navzájem překryty. To znamená, že privátní sociální síť, založená zejména na přátelství a rodinných vztazích, je základem pro ekonomiku Vietnamců v ČR. V této komunitě je budován pocit sounáležitosti a to od spodu, kdy se jedná o osobní vazbu, tak od shora, kdy je sounáležitost posilována i ze strany státu. Výsledkem je, že i v cizině není Vietnamec opuštěn. Michal Nekorjak uvádí, že podle poznatků jsou v České republice ve větší míře lokální komunity, vycházející ze styku v rámci jejich lokální ekonomiky.⁴⁶

Právě proto mají noví Vietnamci v Čechách nižší šanci na získání pomoci díky vytvořeným sociálním sítím komunity. Nekorjak dokonce hovoří o dvou rozdílných světech podnikatelů a agenturních dělníků, kdy vietnamská národnost je slabým předpokladem pro solidaritnost komunity. Vytváření solidaritnosti vůči těmto dělníkům je spíše cílem různých vietnamských spolků a organizací, jejich představitelé by se mohli označit za sociální a podnikatelskou elitu a ve většině případů jí jsou. Tato elitní skupina se snaží při poskytování podpory propuštěným Vietnamcům jít ostatním příkladem, kdy k tomu má finanční prostředky a také vliv v komunitě. Ten je samozřejmě zpětně posilován.⁴⁷

Z pohledu samotné komunity by bylo nejjednodušší, kdyby propuštění dělníci pozvolna přešli do ekonomického sektoru, který tu byl dlouhodobě budován.

⁴⁵ NEKORJAK, M. Krize a vietnamská „komunita“ v Česku. Dostupné na WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2185257>>.

⁴⁶ Srov. tamtéž

⁴⁷ Srov. tamtéž

Avšak v současné době se ve většině případů ekonomické aktivity Vietnamců na českém trhu jsou spíše okrajové, proto plný přechod těchto dělníků do ekonomických sítí není realistický. Ovšem Krebs uvádí, že o to větší je vzájemná solidarita agenturních dělníků k sobě navzájem. V případě, že některý z nich přijde o práci, pomáhají mu překlenout období ti, kteří pracují, dokud si sám nenajde nějaké zaměstnání. Není výjimkou, kdy pracující živí i více nezaměstnaných.⁴⁸

3.4 Možnosti sociální práce s vietnamským etnikem v ČR – poradenství

3.4.1 Poradenská centra

Poradenská centra pro cizince fungují na specifických potřebách klientů. Základem je podchytit klientův problém a poskytnout mu takovou službu, aby byl schopen problém vyřešit sám. Nebo jej nasměrovat na organizace, které jsou kompetentní jeho problém řešit. A v tom případě by měl klient již přijít připraven s konkrétními požadavky.⁴⁹

3.5.2 Základní způsoby intervence v poradenských centrech

Centra by měla poskytovat služby v těchto rovinách.

Poskytování základních informací – kdy klient pouze požaduje získat základní informaci a je schopen svůj problém řešit sám.

Základní nebo specializované poradenství – klient získává a osvojuje si základní právní vědomí, tedy učí se znát svá práva a povinnosti, seznamuje se s potřebnými organizacemi ve státní i nestátní sféře, získává vědomí o tom, co musí udělat a jaké požadavky musí splnit, zjišťuje, jaké služby mu mohou být poskytnuty. Cílem je, aby se klient dokázal o sebe sám postarat, získal sebevědomí a dokázal řešit vzniklé problémové situace.

Poskytování terapií – s klientem, který se nachází ve stavu bezmocnosti a obav o budoucnost, se vede terapeutický dialog, mající za cíl přimět klienta využívat

⁴⁸ Srov. KREBS, M. *Stop pracovnímu vykořisťování: pohled z blízka*, s. 35

⁴⁹ Srov. HERVETOVÁ, V. *Poskytování poradenství při řešení problémů s bydlením*, s. 161

svých schopností a okolních zdrojů k tomu, aby byl schopen zdolat své problémy. V některých případech je nutná odborná pomoc psychologa či psychoterapeuta.

Doprovázení – klient je doprovázen na jednání, kde požaduje asistenci z důvodů neznalosti jednání na úřadech, při náročnosti jednání, při tlumočení apod.

Vzdělávací a aktivizační služby – cizincům jsou poskytovány jazykové kurzy, jejich dětem doučování, jsou nabízeny rekvalifikační kurzy z důvodu hledání nové práce, či kurzy na získávání sociokulturních kompetencí.

Pomoc při integraci do majoritní společnosti v dané lokalitě – tato pomoc nabízí samovolnou integraci cizinců do společnosti a vzájemné odbourávání bariér mezi sebou. Tuto službu často poskytují multikulturní centra, která poskytují základní informace o kulturních akcích, volnočasových a jiných aktivitách v místní lokalitě. Předpokládá se, že částečně může dojít k navázání osobních vztahů mezi klienty a jednotlivci v majoritě.

Poskytnutí právní pomoci – za klienta je právní cestou jednáno, při ujednání klient za sebe vystupuje sám, ale je doprovázen.⁵⁰

3.4.3 Základní principy poradenství

Sociální pracovník, který poskytuje základní informace, rady a pomoc, musí klientovi pomáhat řešit vzniklé problémy na základě následujících principů.

Princip nestrannosti - poradenská centra poskytují svojí pomoc všem cizincům, kteří projeví zájem, bez ohledu na jejich politické smýšlení, náboženské vyznání, rasu, národnost, mateřský jazyk, ale také bez ohledu na pohlaví, sexuální orientaci, bez ohledu na sociální původ a jiné okolnosti, které by mohly být vnímány ze strany klientů jako diskriminační. V případě, že je centrum konkrétně cílené na nějakou skupinu, poskytne informace o jiné organizaci.

Princip důvěrnosti - všechny získané informace od klienta jsou důvěrné a tyto nesmí být bez souhlasu klienta dále sdělovány. Jednání probíhají bez přítomnosti dalších osob. Poradce je povinen zachovat mlčenlivost a to i po ukončení činnosti v centru.

⁵⁰ Srov. HERVETOVÁ, V. Poskytování poradenství při řešení problémů s bydlením, s. 161 - 162

Princip bezplatnosti - dostupné služby v poradenství jsou bezplatné. Poradce nesmí přijímat žádné finanční částky ani dary. Pouze v případě, že se bude jednat o dar určený centru a umožní-li to vnitřní řád, je možné jej přijmout.

Princip respektování - klient má právo na individuální požadavky, přání, rozhodnutí a odstoupení od nabízené pomoci. Poradce je musí respektovat, vycházet z respektování lidské důstojnosti.⁵¹

3.4.4 Praktický postup při poskytování poradenství cizincům

Nejprve dojde k prvnímu kontaktu. Klient je seznámen s tím, jaké služby poradna poskytuje. V případě, že chce těchto služeb využít, je vytvořena zakázka. Klient je seznámen s právním a sociálním systémem v České republice. Jsou mu dále poskytnuty informace a rady týkající se řešení jeho problému. Klient se sám rozhoduje, co je pro něj nejpříjemnější a jaký postup zvolí. Následně poradce motivuje klienta, aby k dosažení svých cílů sám využíval zdroje z okolí. Případně jej nasměruje k dalším dostupným službám. Doprovází a aktivně pomáhá při řešení složitějších záležitostí na institucích. V případě potřeby provede poradce krizovou intervenci. Po celou dobu se poradce snaží o posílení klientova sebevědomí, osvojování si schopnosti řešit běžné a krizové sociální situace.⁵²

3.4.5 Potřeby klientů

Při prováděné analýze potřeb klienta je vhodné vycházet z hierarchického systému potřeb podle Maslowa. Další vhodný model je vytvořený českým psychologem Zdeňkem Matějčíkem, upravený pro potřeby migrantů. Jedná se o pět následujících potřeb.

1. Potřebu stimulace
2. Potřebu smysluplného světa
3. Potřebu bezpečí, jistoty
4. Potřebu vlastní identity
5. Potřebu perspektivy

⁵¹ Srov. HERVETOVÁ, V. Poskytování poradenství při řešení problémů s bydlením, s. 159-160

⁵² Srov. tamtéž, s. 163-164

Z těchto potřeb vyplývají skutečnosti, že cizinci potřebují znát nové prostředí ve kterém žijí. Potřebují se v něm orientovat a mít pocit, že mu rozumějí (napomáhá znalost jazyka). V tomto prostředí potřebují zažívat pocit bezpečí, a to jak při vztazích s ostatními migranty, tak ve vztazích s domácím obyvatelstvem. Důležité jsou pro ně i vztahy se státními institucemi. Při získání určité jistoty a bezpečí je pro ně důležitý pocit vlastní identity. Chtějí být společností akceptováni jako plnohodnotní lidé ve společnosti. Vnímá-li cizinec budoucnost plnou nástrah a nebezpečí, vytváří to v něm pocit zoufalství a beznaděje. Naopak pozitivně vnímaná budoucnost vytváří pocit uspokojení. To souvisí zejména s nalezením bydlení, práce a zajištění rodiny.⁵³

3.5 Nejčastější formy intervence používané v praxi

3.5.1 Kurzy českého jazyka

Při intervencích ve vietnamské komunitě byla pro sociální pracovníky vždy největší problémem jazyková bariéra. Ukázalo se, že i při menších jednáních, zabírá domluva velice mnoho času a energie, protože musí být zajištěn tlumočnick. Jako nejvhodnější varianta byla ta, kdy pracoval tlumočnick na plný úvazek přímo pro organizaci. V opačném případě musel být tlumočnick zajišťován při všech prováděných úkonech a to se projevovalo tím, že pro sociálního pracovníka přibývají starosti s jeho zajištěním, sociální pracovník nemá pod kontrolou tlumočení, neboť tlumočnick nemusí dobře pochopit projednávané téma, může tlumočit záměrně špatně nebo na sebe vzít pocit zodpovědnosti jako vyjednavče a ovlivňovat tak průběh jednání. To samozřejmě snižuje důvěru u klientů a ztěžuje navázání hodnověrného vztahu. Řešením této komplikace je na straně organizací zajištění stálého důvěryhodného tlumočnicka, na straně klientů potom snaha o osvojení si základů českého jazyka. Tento problém je ztížen faktem, že jak nově příchozí Vietnamci, tak i déle usedlí, kteří nebyli přímo ve styku s českým

⁵³ Srov. MOUREČKOVÁ, H. DVOŘÁKOVÁ J. Aktivní vyhledávání klientů, s. 288

obyvatelstvem, necítí nutnost se do společnosti začleňovat, neboť si své základní potřeby dokáží zajistit a uspokojit v rámci vietnamské komunity.⁵⁴

Z výše uvedených důvodů jsou mnoha státními i nestátními organizacemi poskytovány otevřené a intenzivní kurzy českého jazyka. Kurzy jsou určeny pro všechny cizince, kteří potřebují získat základy českého jazyka. Na kurzy není potřeba se přihlašovat, základní kurzy jsou otevřené, kdy klient může přijít na jakoukoliv lekci, a to i přes to, že na sebe navazují. Je-li zájem veliký, je vhodné na počátku provést vstupní test z důvodu rozdělení do skupin na začátečníky a pokročilé. U intenzivních kurzů je potřeba se dopředu zapsat a na kurzy chodit pravidelně. Některé organizace provádí další zdokonalování v jazyce např. na příslušné jazykové zkoušky, individuálně zaměřené jazykové kurzy či kurzy zaměřené na konkrétní požadavek.⁵⁵

Některé organizace pořádají jazykové kurzy se specifickým zaměřením na děti cizinců, kteří mají z důvodu jazykové bariery problém s umístěním dětí do základních škol. Tyto kurzy probíhají v součinnosti s výukou na školách a nejedná se jen o jazykový kurz, ale rovněž o získávání základních znalostí.⁵⁶

Veškeré jazykové kurzy jsou poskytovány zdarma. Měly by se provádět až ve večerních hodinách, neboť klienti ve většině případů přes den pracují nebo si zařizují práci. Lekce jsou z důvodů kapacity většinou jednou za týden.

3.5.2 Pracovní poradenství

Oblast pracovního poradenství má velice precizně zpracována organizace La Strada ČR. Tato organizace působí celorepublikově. Její hlavní aktivity jsou zaměřené na pomoc obchodovaným a vykořisťovaným osobám ze třetích zemí. V rámci jejich pomoci poskytují sociální pracovníci pracovní poradenství, jehož cílem je pomoci agenturním zaměstnancům, kteří se stali oběťmi pracovního

⁵⁴ Srov. PECHOVÁ, E. *Migrace z Vietnamu do České republiky v kontextu problematiky obchodu s lidmi a vykořisťováním*, s. 53

⁵⁵ Kurzy češtiny. Dostupné na WWW: <<http://www.mostlp.org/index.cfm/kurzy/kurzy-cestiny/>>.

⁵⁶ Kurzy češtiny pro děti. Dostupné na WWW: <<http://www.mostlp.org/index.cfm/kurzy/kurzy-cestiny-pro-deti/>>.

vykořisťování, se znovu uplatnit na pracovním trhu. Ve většině případů se jedná o Vietnamské dělníky. Klient musí podepsat dohodu o dlouhodobé spolupráci.

Služby poskytované v rámci pracovního poradenství jsou poskytovány specializovaným týmem odborníků kde je sociální pracovník, který vede spis a pracovní poradci. Sociální pracovník je v tomto poradenství vymezen na spolupráci o zakázkách, které klient do jednání přináší a tím určuje cíle spolupráce. Jeho hlavním úkolem je obecné poradenství pro cizince, motivuje klienta ke spolupráci s pracovními poradci, k účasti na cvičných zaměstnáních a na poskytovaných kurzech organizací La Strada, případně k nasměrování do jiné organizace, která může uspokojit potřeby klienta. Pracovní poradenství je v tomto případě specifická metoda vedoucí k umístění klienta na trhu práce, kdy pracovní poradce zprostředkovává cvičná zaměstnání, rekvalifikační a vzdělávací kurzy, asistuje při jednáních, vedoucích k zajištění zaměstnání, apod.⁵⁷

3.5.3 Specifické nástroje pracovního poradenství

Příspěvek osobě v nouzi

Jde o příspěvek poskytovaný organizací La Strada, který má vést k zmírnění tíživé situace klienta způsobené pracovním vykořisťováním a k jeho motivaci ke zvyšování pracovní kvalifikace potřebné k uplatnění na trhu práce. Výše příspěvku je pro všechny uživatele stejná, je poskytována nejvíce po dobu deseti měsíců a je možné ji krátit, nejsou-li plněny podmínky dohody o poskytnutí tohoto příspěvku. Jde hlavně o nesplnění úkolů vedoucích k uplatnění na trhu práce, které stanoví pracovní poradce společně s klientem.

Cvičné zaměstnání

Při cvičném zaměstnání pracují klienti ve formě dobrovolné práce v různých organizacích, kde mohou uplatnit svou kvalifikaci nebo jen vykonávat pravidelnou pracovní činnost. Tato práce je vykonávána v nekomerčních subjektech. Cílem tohoto zaměstnání je upevnění pracovní morálky, získání pracovních dovedností a návyků. Mimo to naplnění smysluplného trávení času,

⁵⁷ Srov. Manuál k sociální inkluzi obchodovaných a vykořisťovaných osob. s. 76-79

kdy dochází ke společenskému kontaktu a zmírnění sociálních a jazykových bariér.

Rekvalifikační a vzdělávací kurzy

Cílem je jednoznačně umožnit klientovi získání nových pracovních dovedností, které mu zvýší šanci uplatnění na trhu práce, ale také usnadní integraci do společnosti.⁵⁸

Výhody specifického pracovního poradenství

Ze zkušeností pracovníků v pracovním poradenství v organizaci La Strada vyplývá, že oddělení pracovního poradenství od ostatního má za výhodu efektivnější spolupráci s klientem, který se má uplatnit na trhu práce. To je způsobeno zejména tím, že sociální pracovník má v organizaci velmi široký záběr. Pracovní poradenství naopak potřebuje podrobnou znalost specifik, týkající se legislativy ohledně zaměstnávání cizinců na českém trhu práce a také je pracovní poradenství a podpora při hledání práce pro klienty časově velice náročné. Zavedením pracovního poradce se tedy sociální práce s klientem stala intenzivnější a časově rychlejší, což vedlo ke spokojenosti klientů samotných.⁵⁹

3.6 Terénní sociální práce

3.6.1 Depistáž – aktivní vyhledávání klientů

Tato metoda je součástí terénní sociální práce. Cílem této metody je aktivní vyhledávání klientů přímo v jejich sociokulturním prostředí v České republice. Jedná se o jejich přirozené prostředí, kdy jsou to často sociálně vyloučené lokality, nebo jsou to místa, kde se přes den koncentrují z důvodů pracovních nebo kulturních. Výhodou této metody je, že se pracuje přímo v prostředí blízkému klientům. V případě Vietnamců se jedná hlavně o tržnice, místa kolem podniků, které zaměstnávají větší množství cizinců, ubytovny, herny a nádraží.⁶⁰

3.6.2 Formy intervence poskytované v rámci depistáže

⁵⁸ Srov. Manuál k sociální inkluzi obchodovaných a vykořisťovaných osob. s. 79-81

⁵⁹ Srov. tamtéž, s. 87

⁶⁰ Srov. MOUREČKOVÁ, H. DVOŘÁKOVÁ J. Aktivní vyhledávání klientů, s. 287-288

Sociální pracovník má v rámci depistáže následující úkoly.

1. Aktivně vyhledávat a rozpoznávat lokality, v nichž dochází ke koncentraci cizinců, ať už z hlediska jejich bydlení, práce či volnočasových aktivit, kdy je zřetelná jejich segregace od okolního obyvatelstva. Následně situaci vyhodnocovat u konkrétních klientů nebo komunity a volit vhodná opatření k účinné pomoci.
2. Poskytovat klientům informace o sociálních službách, které mohou ulehčit řešení jejich problémů a integrace.
3. Poskytovat konkrétní informace ohledně zařizování bydlení, práce.
4. Informovat o komunitních centrech a neziskových organizacích v daném regionu, napomáhat při navazování spolupráce klientů se těmito organizacemi.
5. Napomáhat při zapojení cizinců do společnosti.
6. Spolupracovat s poskytovateli sociálních služeb.⁶¹

Tato terénní sociální práce má svá specifika. „Zaměřuje se především na osoby žijící rizikovým způsobem života, které žijí dosah standardní sítě sociálních služeb.“⁶² U vyhledávaných klientů je z praxe se potvrzující předpoklad, že tito klienti by si sami, a to z různých důvodů, pomoc nevyhledali. Činnost terénního sociálního pracovníka je rozdělena do dvou úseků. Na analýzu situace a na řešení konkrétních situací klienta. Protože se sociální pracovník bude pohybovat přímo v komunitách klientů, musí mít jisté znalosti a dovednosti, zcela nezbytné k dosažení prvotních cílů při práci s cizinci. Těmi jsou:

- osobní znalost regionu z důvodu jeho mapování, natypování a vyhledávání klientů
- podrobná znalost kulturních zvláštností a znalost pravidel chování, k odhadu předpokládaného chování
- znalost důvodů migrace klientů ze země původu
- znalost dalšího jazyka, u Vietnamců částečně angličtina a němčina

⁶¹ Srov. MOUREČKOVÁ, H. DVOŘÁKOVÁ J. Aktivní vyhledávání klientů, s. 287-288

⁶² MATOUŠEK, O.; a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 173

- v komunitě vyhledávat autority, které jsou schopny členy komunity oslovit, dále členy komunity ochotné ke spolupráci, zejména z důvodu odbourání jazykové a kulturní bariéry
- znalost základních zákonů a předpisů souvisejícím s pobytem cizinců
- mít znalost o dostupných poskytovatelích sociálních služeb, včetně jejich nabídky, o státních institucích, místní samosprávě a být schopen s nimi spolupracovat
- schopnost analyzovat důvody sociálního vyloučení
- schopnost nalézat jedince v krizových situacích
- schopnost naslouchat a dokázat motivovat klienty k řešení tíživé situace
- schopnost rozpoznat sociálně patologické jevy⁶³

Je zřejmé, že terénní sociální pracovník musí mít vynikající znalost terénu. I přesto musí být schopen spolupráce se státními i nestátními institucemi, neboť je zde předpoklad, že někteří klienti budou chtít řešit svůj problém ihned v terénu a mnohdy to je očekáváno i ze strany institucí. Je ale potřeba, aby role terénního sociálního pracovníka byla u zaměstnanců státních institucí a současně u klienta jasně vymezena. Tři základní druhy práce terénního sociálního pracovníka ve vztahu k institucím jsou hlavně:

1. Pomoc se zpracováním písemného materiálu, kam lze zařadit psaní žádostí, vyplňování formulářů, objasňování obsahu úředních písemností apod.
2. Doprovod a vyjednávání, do kterého je zahrnuto doprovázení na veškerá jednání, kde je potřeba znalosti českého jazyka, na jednání, která jsou v prostředí majoritní společnosti zcela běžná, jako je jednání v zaměstnání, na úřadech apod.
3. Udržovat kontakt s potřebnými institucemi a organizacemi ve státním i nestátním sektoru, kdy jde především o sociální služby a odborné poradenství.⁶⁴

3.7 Dobrovolnická činnost

V sociální práci je využití dobrovolníků významnou součástí poskytování sociálních služeb po celém světě. Cílem využití dobrovolníků v sociální práci

⁶³ Srov. MOUREČKOVÁ, H. DVOŘÁKOVÁ J. Aktivní vyhledávání klientů, s. 291-292

⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 295

s migranty je především jejich využití všude tam, kde je profesionální pomoc nedostatečná, například z důvodu omezených finančních prostředků, nedostatku času nebo malého zájmu veřejnosti.⁶⁵ „Dobrovolník může nabídnout imigrantovi/azylantovi intenzivnější podporu, má více času ve srovnání s profesionálními zaměstnanci organizací, jeho vztah ke klientovi je rovnocenný (nejedná se o nesouměrný vztah profesionál-klient).“⁶⁶ Jako velice výhodná je u dobrovolníků označována skutečnost, že dobrovolníci jsou ze strany cizinců považováni za členy majority a díky nim se dostávají do společnosti a integrují se. A naopak, díky dobrovolníkům se majoritní společnost seznamuje s cizinci v pozitivních situacích. Dobrovolníci nemohou svojí činnost vykonávat bez patřičných školení a přípravy na kontakt s klienty.⁶⁷ Je potřeba uvést, že dobrovolníci by měli pomáhat cizincům takovým způsobem, aby si v budoucnu mohli cizinci pomoci sami. To znamená, že spíš než dělat některé věci za cizince, by to měli jen ukázat a cizinci by věc měli následně udělat sami.⁶⁸

3.8 Základní formy intervence, poskytované prostřednictvím dobrovolníků

1) *Pomoc při vytváření sociálních sítí.* Nejprve jsou vytvářeny dobrovolnické programy. Dobrovolník pracuje přímo s klientem na základě předem dané dohody o spolupráci, která je vytvořena na základě konkrétní zakázky klienta. Zakázka může být zjištěna rozhovorem nebo předem vyplněným dotazníkem. Plán činnosti je zpracován za účasti koordinátora programu. Od smlouvy je možné kdykoliv odstoupit. Obsahem plánu je společně strávený čas, při kterém dobrovolník pomáhá a umožňuje klientovi poznat českou kulturu, zvyky, tradice a běžné volnočasové aktivity. Tím si současně klient sám získává nové kontakty ve svém okolí, získává nové dovednosti, které by jej měli v budoucnu vést k jisté samostatnosti a nezávislosti na pomoci dobrovolníků.⁶⁹

⁶⁵ Srov. MARTENS, J. Práce s dobrovolníky, s. 319

⁶⁶ Tamtéž s. 319

⁶⁷ Srov. tamtéž s. 320

⁶⁸ Srov. tamtéž s. 326

⁶⁹ Dobrovolnický program. Dostupné na WWW:

<http://www.cicpraha.org/index.php?option=com_content&view=article&id=109&Itemid=300&lang=cs>.

2) *Podpora při osvojování si základů jazyka.* Nachází li se klient v bezprostředním kontaktu s majoritou, kdy je nucen komunikovat, napomáhá mu tato situace v překonávání jazykové bariery.

3) *Doprovod a pomoc při jednání na úřadech.* Zde je pomoc shodná s pomocí terénního sociálního pracovníka.⁷⁰

Je třeba podotknout, že vzájemný vztah dobrovolníka a cizince je velice důležitý pro integrace. Je to zejména proto, že dobrovolník může být prvním zástupcem představitelem majoritní společnosti, který není profesionálem. Dobrovolník má možnosti ukázat skutečné prostředí, vztahy mezi lidmi, své vlastní sociální sítě. Odkrývá část svého soukromí, věnuje svůj volný čas a je ochoten se podělit o důležité zkušenosti.⁷¹

⁷⁰ Srov. MARTENS, J. Práce s dobrovolníky, s. 321

⁷¹ Srov. tamtéž, s. 325-326

4. PRAKTICKÁ ČÁST

4.1 Cíle výzkumu

Cílem výzkumu této práce bylo zjistit, jaké formy sociální práce s vietnamskou menšinou v Plzeňském kraji v České republice jsou v praxi nejefektivnější a co nejvíce brání vietnamské komunitě tyto služby plně využívat.

4.2 Metodologie

Pro zajištění cílů této práce jsem záměrně zvolil kvalitativní výzkum, neboť jak uvádí Disman (2009) „...posláním kvalitativního výzkumu je porozumění lidem v sociálních situacích.“⁷² „Kvalitativní výzkum je nenumerické šetření a interpretace sociální reality. Cílem tu je odkrýt význam podkládaný sdělovaným informacím.“⁷³ Při kvantitativním výzkumu jde především o sběr dat, které jsou nutné k ověřování předem stanovených hypotéz, zatímco při kvalitativním výzkumu se získává mnoho podrobných informací, ve kterých se následně nalézají struktury a pravidelnosti.“⁷⁴ Jako strategii výzkumu jsem zvolil strategii a koncept „grounded tudory“ od Glasera a Strausse (1967). Na základě této strategie lze vyvinout „...teorie ryze induktivním procesem, bez pomoci předem připravených hypotéz.“⁷⁵ Obsahem této strategie jsou dva základní koncepty. Za prvé je to sběr dat, při kterém se objevují struktury a pravidelnosti. Za druhé je to konstantní srovnávání.⁷⁶ Z technik, které se při kvalitativním výzkumu používají, se mi jako nejvhodnější jevila technika nestrukturovaného rozhovoru. Dochází zde k přímému kontaktu s respondenty, kdy tazatel musí mít před rozhovorem jasný plán, jaké informace potřebuje získat. „Konkrétní formulace otázek a jejich sled však je ponechán na tazateli. Tazatel se může volně vracet k nejasným nebo zajímavým bodům ve výpovědi respondenta. Výhodou nestandardizovaného interview je především to, že umožňuje snadnější navázání

⁷² DISMAN, M. Jak se vyrábí sociologická znalost, s. 289

⁷³ DISMAN, M. Jak se vyrábí sociologická znalost, s. 285

⁷⁴ Srov. DISMAN, M. Jak se vyrábí sociologická znalost, s. 287

⁷⁵ DISMAN, M. Jak se vyrábí sociologická znalost, s. 299

⁷⁶ Srov. DISMAN, M. Jak se vyrábí sociologická znalost, s. 300-301

*kontaktu mezi tazatelem a respondentem, což může znamenat bezprostřednější a upřímnější projev.*⁷⁷

Základní pravidla před a při rozhovoru jsou následující:

- rozhovor by měl probíhat za vhodné situace, beze svědků, v prostředí blízkém respondentovi
- důležité je navázání kontaktu s respondentem, vzbuzení pocitu důvěry, ochoty ke spolupráci, působit přirozeně a nevyvolávat obavy
- začínat obecnými otázkami a postupně se přibližovat problematice
- vyhýbat se rušivým elementům⁷⁸

Struktura rozhovoru (viz. příloha č. I.):

- **okruhy otázek týkající se pracovní migrace do ČR**
- **okruhy otázek týkající se životních situací vnímaných vietnamskými migranty jako problémové**
- **okruhy otázek týkající se sociální práce s cizinci**

4.2.1 Výběrový soubor

Výběrový soubor tvořili občané Vietnamu, čtyři muži a jedna žena. Muži jsou agenturní dělníci, kteří v ČR dále pracují. Ve výsledcích budou označeni jako R1, R2, R3 a R4. Žena bude označena jako R5. Všichni přijeli do ČR v posledních čtyřech letech, tedy jde o nově příchozí Vietnamce.

4.2.2. Popis sběru dat

Nejprve jsem vytvořil obecný plán s obsahem témat, které měly směřovat odpovědi respondentů ke stanovené struktuře rozhovoru, kdy jsem očekával, že při rozhovoru budou další otázky vyplývat z odpovědí respondentů.⁷⁹ S tímto plánem jsem seznámil tlumočnicka, kterého jsem k výzkumu musel přibrat. Předpokládal jsem, že žádný z oslovených vietnamských migrantů nebude umět český jazyk, případně bude znát jen základní fráze. V případě tohoto tlumočnicka

⁷⁷ CHRÁSKA, M. Metody pedagogického výzkumu, s. 183

⁷⁸ Tamtéž, s. 183-184

⁷⁹ Srov. DISMAN, M. Jak se vyrábí sociologická znalost, s. 308

se jednalo o občana Vietnamské národnosti, který již dlouhodobě žije v ČR, je zcela znalý sociokulturních poměrů v české společnosti, stejně tak ve vietnamské komunitě v ČR. Následně jsem v době od 1.1.2010 do 15.2.2010 provedl pět rozhovorů. Všichni muži byli osloveni přímo v terénu, jeden v Plzni a v Domažlicích, žena byla oslovena ve vietnamské herně v Domažlicích. Respondenti byli dotazováni ve smyslu zjištění informací vedoucích k cíli této práce, to je ke zjištění, jaké metody sociální práce s vietnamskou menšinou v Plzeňském kraji v České republice jsou v praxi nejefektivnější a co nejvíce brání vietnamské komunitě tyto služby plně využívat. Všichni respondenti byli ochotní poskytnout rozhovor, i když požadovali ujištění, že zůstanou v anonymitě. Záznam průběhu rozhovoru byl u respondentů zaznamenán ihned po jeho ukončení. A to z důvodu, že přímé zapisování během rozhovoru by mohlo z důvodu obavy respondenta působit rušivě a mohlo by dojít k negativním zkreslení rozhovoru.⁸⁰

4.3 Výsledky

S vědomím, že soubor respondentů je velice malý, snažil jsem se při rozhovoru o podchycení všech důležitých informací.

První kategorie

Všichni respondenti shodně odpověděli, že pochází ze středního Vietnamu. Tuto oblast označili za velmi chudou, kdy rodiny často žijí v bídě a na hranici přežití. Všichni pochází z rolnických rodin, kdy veškerá práce byla v souvislosti se zemědělstvím. V jejich oblastech nebyl žádný průmysl, jako na severu a jihu Vietnamu. Všichni, mimo R5, sami oslovili zprostředkovatelské agentury, aby jejich prostřednictvím získali práci v České republice. R1 oslovil agenturu v roce 2006, v té době ho veškeré náklady přišli na 7.000,- USD. Ostatní respondenti, kteří přijeli do ČR v roce 2008 platil částku od 8.000 do 10.000,-USD. R5 zaplatila částku pouze kolem 3.000,-USD, neboť využila jen některých služeb zprostředkovatelské agentury. Všichni respondenti se zadlužili částečně u bank,

⁸⁰ Srov. CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*, s. 183

částečně u příbuzných. Nikdo z nich neměl na cestu za prací do ČR žádnou významnou hotovost. Pouze R5 měla část peněz od svého partnera, podnikajícího v ČR, zbytek si půjčila od příbuzných. R1 k tomu uvedl, že kdyby bydlel na severu nebo na jihu Vietnamu, kde by si vydělával kolem 100,- USD měsíčně, tak by to sice nebylo moc, ale do ciziny za prací by nikdy neodjel, protože by měl jistotu měsíčního výdělku a hlavně by zůstal se svou rodinou. Všichni respondenti očekávali splacení dluhu nejpozději do pěti let. R1 uvedl, že podle sepsané dohody měl splatit dluh nejdéle do dvou let, potom měl už vydělávat na lepší život a po pěti letech se vrátit finančně zajištěný zpátky do Vietnamu. R1, R3, R4 měli pracovní víza, R2 a R5 měli víza podnikatelská. Mimo R5, který měl zajištěnou práci u svého přítele, měli ostatní podepsané pracovní smlouvy na místa v ČR. Jednalo se o místa v továrnách na elektroniku.

Po příletu do Prahy na respondenty čekali pracovníci zprostředkovatelských agentur. Všichni respondenti měli v ČR zajištěnou práci. Se všemi byla sepsána nová pracovní smlouva. R3 uvedl, že se mu to nelíbilo, protože měl dostat méně peněz, než mu slibovali ve Vietnamu, ale nemohl s tím nesouhlasit, protože by se ocitl bez práce. Ostatním tato změna zpočátku příliš nevadila. Očekávali stále dobré pracovní ohodnocení. Všichni respondenti byli zaměstnaní ve velkých továrnách v Plzni. Ubytování měli zajištěné na ubytovnách, nikdo nebydlel v domě nebo bytě. V zaměstnání byla zajištěna strava, mimo zaměstnání se stravovali sami. R5 uvedla, že po příletu do ČR pro ní přijel její přítel, který je již dlouhodobě v ČR, kdy podniká v oboru pohostinství a vlastní vietnamskou hernu. Od příletu se z ní stal společník a žádnou jinou práci nehledala.

Motivace respondentů k odjezdu do ČR byla shodná. Tím byla bída v jejich regionu, nejistá, náročná a špatně placená práce. Dále vidina lepších výdělků v ČR, kdy předpokládali, že když budou mít dobrou práci, zaplatí dluhy ve Vietnamu a dále budou vydělávat peníze, aby zajistili sebe a svou rodinu do budoucna. Ani vysoké zadlužení je neodradilo od podstoupení rizika práce v cizině.

Druhá kategorie

V této kategorii jsem chtěl otázkami zjistit, jestli se respondenti dostali do tak obtížné životní situace, kterou nemohli sami zvládnout a potřebovali pomoc někoho jiného.

K tomuto všichni shodně uvedli, že velký problém je minimální znalost českého jazyka. R1 uvedl, že i přes to, že je v ČR skoro čtyři roky, zná jen základní fráze, ale není schopen se nikde domluvit. Stejně odpověděli i ostatní respondenti. Na otázku, jak tedy řeší jazykovou bariéru R1 odpověděl, že dříve za něj všechno vyřizovala zprostředkovatelská agentura. Na některá jednání musel chodit, na některá jednání mu stačilo, když dal plnou moc. Později platil jiným Vietnamcům, kteří se živili jako zprostředkovatelé. Ostatní respondenti využívali výhradně pracovníky agentur, kteří za ně jednali, případně je na jednání doprovázeli a tlumočili. Za tyto služby si agentura vždy účtovala finanční odměnu. R2 a R4 uvedli, že za toto vyřizování platili vždy hodně peněz, někdy i nepřiměřeně. R3 uvedl, že ceny za tyto služby mu přijdou úměrné. R5 uvedla, že veškerá jednání zajišťoval její přítel, který zná české poměry, umí česky tak, že se všude domluví. Navíc má mnoho známých mezi Čechy, kteří mu při problémech pomohou.

K otázce osvojení českého jazyka všichni uvedli, že česky vůbec nerozumí. R1 uvedl, že měl před odletem ve Vietnamu krátký kurz češtiny, který trval jeden měsíc, ale to byla jen formalita, kdy se nic nenaučil. Ostatní respondenti neměli žádný kurz češtiny.

Jaký další problém byla ztráta zaměstnání a hledání nového zaměstnání. Zde se všichni respondenti shodli na tom, že proti slibům ve Vietnamu o stálé a dobré práci, žijí stále v obavách, kdy budou propuštěni a budou muset hledat novou práci. Pouze R1 a R5 uvedli, že pracují stále na stejném místě. R2 uvedl, že pracuje již v pátém zaměstnání, R3 ve druhém a R4 ve třetím zaměstnání. Z důvodu jazykové bariéry si po ztrátě zaměstnání nedokázali zajistit práci v ČR sami a museli požádat o zprostředkování práce opět agenturu. Bylo samozřejmostí, že za tyto služby museli opět zaplatit.

Na dotaz, zda se pokoušeli najít práci jiným způsobem, než přes agenturu, odpověděl R2, že se pokoušel zajistit si práci u dlouhodobě žijící komunity. Uvedl: „I když jsem navštívil Vietnamce z mého regionu ve Vietnamu, kteří přijeli do Čech dříve a prodávají ve stáncích, nedokázali mi zajistit žádnou práci. Prodávat na tržnici nepřicházelo v úvahu, protože oni sami říkali, že když prodává muž s manželkou v jednom stánku, tak už druhý dělá zadarmo.“ Ostatní respondenti se nepokoušeli hledat práci mezi déle žijícími Vietnamci v ČR, protože jim bylo známo, že prodávání na tržnicích už není prosperující a tito Vietnamci by jim žádnou práci nedali. Tuto činnost nechávali na agenturách. R5 uvedla, že byla spokojená s prací u svého přítele v herně. Nepokoušela se hledat jinou práci.

Stejně to bylo s ubytováním, kdy všichni respondenti shodně uvedli, že jsou ubytováni na ubytovnách agentur. R2 uvedl, že v době, kdy hledal práci, bydlel na ubytovnách na dluh, který potom musel splatit. Nikdy nebyl na ulici. Nikdo z respondentů nehledal lepší ubytování, protože by bylo dražší a jít bydlet do soukromých ubytoven nechtěli, protože by se s česky nedomluvili.

Žádný z respondentů se necítil vykořisťovaný. R4 uvedl: „Nižší výdělků a změna práce je zapříčiněna světovou krizí, proto jsem rád, že mám alespoň nějakou práci.“

Třetí kategorie – otázky týkající se oblasti sociální práce

Otázky v této kategorii byly zaměřené na zjištění, zda se respondenti setkali se sociálními pracovníky státních nebo nestátních organizací, zaměřeným na pomoc cizincům. Jaké služby jim byli nabídnuty a jaké služby využili.

K povědomí o existenci státních a nestátních organizací R3 a R5 uvedli, že neví o žádné takové organizaci, ani se dosud nikdy neseťkali s žádnou pomocí sociálního pracovníka. R3 uvedl: „Vůbec nechápu, proč by mi měl někdo zadarmo pomáhat s něčím, za co si musím normálně platit.“ R5 uvedla, že je v ČR velice krátce, takže ještě možná neměla šanci sociálního pracovníka potkat. R1, R2 a R4 se s pomocí organizace již setkali. R1 uvedl, že byl osobně osloven přímo sociálním pracovníkem před ubytovnou, kde bydlel. R2 a R4 uvedli, že se

dozvěděli o kontaktním centru v Plzni prostřednictvím známých. R2 se následně nechal známým do centra dovést, protože se domníval, že by mu mohli v organizaci pomoci. R4 se o centrum více nezajímal. Později se setkal s terénním sociálním pracovníkem. S tímto hovořil prostřednictvím vietnamského dobrovolníka, ale doposud žádnou službu centra nevyužil. Uvedl: „Prozatím za něj všechno vyřizují zprostředkovatelé a i když vím, že za všechno platím, tak kdybych přestal využívat jejich služeb, mohl bych přijít o práci.“ Navíc nemá k žádným organizacím důvěru. K otázce důvěry uvedl R1, že zpočátku sociálnímu pracovníkovi nedůvěřoval. „Myslel jsem, že je to pracovník státu a tak by mi mohl dělat do budoucna problémy, kdybych přišel o práci nebo měl nějaké jiné problémy s dluhy. Později jsem pochopil, že je to člověk, kterému můžu skutečně věřit.“ To bylo asi po třech kontaktech. R2 pracovníkovi v centru důvěřoval, protože už o centru slyšel od svého známého.

R1 uvedl, že po získání důvěry vůči sociálnímu pracovníkovi se dohodli, že přijde do kontaktního centra, kde mu sociální pracovníci pomohou vyřešit problém týkající se daňového přiznání. K tomuto jednání R1 uvedl: „Byl jsem překvapen, že v centru jsem za jejich služby nemusel vůbec nic platit.“ Kdybych využil pomoci agentury, stálo by mě to mnoho peněz. V agentuře se musí platit za všechny služby. Žádná pomoc není zadarmo, ani levná.“ Do té doby za něj všechny potřebné věci zařizovala zprostředkovatelská agentura. Od zajištění práce, ubytování, zajišťování jednání na státních institucích, zajištění tlumočení, když musí jít k lékaři nebo někam jinam, kde se nedomluví.

R2 měl obdobnou zkušenost, kdy využil služby centra pro asistenci při jednání na OSSZ, živnostenském a finančním úřadu v souvislosti s živnostenskou činností. R2 uvedl: „Nikdy jsem nepochopil rozdíly mezi tím, kdo je tady za účelem podnikání a zaměstnání. Všichni pracujeme v továrnách. Dokumenty ohledně živnosti nám vždy za poplatek vyřizovala agentura.“

K otázkám zjišťujícím, jaký druh kontaktu se jim jeví jako nejvhodnější, pro oslovení většího počtu Vietnamců, všichni shodně uvedli, že je dobré, když bude chodit sociální pracovník přímo do jejich prostředí. A to z důvodu, že vietnamští

dělníci nevědí o organizacích, které by cizincům pomáhali. Proto je ani nebudou vyhledávat s žádostí o pomoc.

Za nejvíce využívané služby respondenti shodně uvedli, že by nejvíce využívali tlumočení a asistence při jednáních na úřadech. Líbilo se jim, že organizace nepožadují za tlumočení do českého jazyka a naopak žádné peníze.

Ke kurzům češtiny uvedli, že česky je dodnes nikdo neučil. R5 uvedla, že se česky učit nechce, protože se chce vrátit za dva roky zpátky do Vietnamu. Ostatní respondenti uvedli, že to dosud nebylo potřebné, protože v továrnách za ně mluvili pracovníci agentury. Vysvětlili jim, co mají dělat a oni to dělali. Po práci se pohybovali jen mezi ostatními Vietnamci, proto neměli potřebu se učit česky. Když šli do majoritní společnosti, skoro nikdy nešli sami, takže se bavili jenom vietnamsky. Kurzy češtiny by navštěvoval jenom R1, protože chce být v ČR ještě dlouhou dobu a je možné, že by mu znalost češtiny mohla dopomoci k lépe placené práci. Ostatní respondenti se česky učit nechtějí, protože se domnívají, že vynaložené úsilí by nepřineslo žádné výrazné zlepšení jejich situace na trhu práce.

4.3.1 Shrnutí

Z odpovědí v prvním okruhu je zřejmé, že motivace respondentů k odjezdu do ČR byla shodná. Tím byla bída v jejich regionu, nejistá, náročná a špatně placená práce. Dále vidina lepších výdělků v ČR, kdy předpokládali, že když budou mít dobrou práci, tak zaplatí dluhy ve Vietnamu a dále budou vydělávat peníze, aby zajistili sebe a svou rodinu do budoucna. Ani vysoké zadlužení je neodradilo od podstoupení rizika práce v cizině. V České republice měli všichni respondenti zajištěnou práci, bez rozdílu důvodu pobytu, v českých továrnách. Pouze respondent č. 5 měl zajištěnou práci ve vietnamské herně.

Ve druhé kategorii z odpovědí respondentů vyplynulo, že v případě situací, kdy potřebují pomoc někoho jiného, se vždy musejí obrátit na pomoc zprostředkovatelské agentury. Důvodem byla jazyková bariéra, kdy se nikdo z respondentů není schopen se mimo svou komunitu s nikým domluvit. Navíc své problémy, které vznikají během jejich pobytu v ČR, nemohou řešit také z důvodu absolutní neznalosti svých práv a povinností. I v těchto případech se při řešení

svých problémů respondenti spoléhají plně na agentury. V případě problému se zaměstnáním došlo k oslovení dlouhodobě žijících Vietnamců v ČR jen v jednom případě. Vietnamci, kteří pracují jako prodejci na tržnicích, však nejsou vzhledem k ekonomické situaci schopni poskytnout vietnamským dělníkům žádnou práci. Toho jsou si vietnamští dělníci vědomi a pomoc od nich neočekávají.

Z odpovědí ve třetí kategorii vyplynulo, že nově příchozí Vietnamci nevědí o tom, že jsou v České republice státní a nestátní organizace, jejichž úkolem je pracovat cizincům sociální služby. S těmito organizacemi se seznámí prostřednictvím terénních sociálních pracovníků nebo na základě doporučení jiných Vietnamců, kteří již některých služeb těchto organizací využili. V případě, že respondenti služeb organizace využili, byli spokojeni, zejména z důvodu bezplatné služby. Je však zřejmé, že někteří respondenti nechtějí využívat služeb organizace, z důvodu, že si dokáží své problémy vyřídit cestou agentury nebo cestou jiného člena vietnamské komunity. Z odpovědí respondentů rovněž vyplynula skutečnost, že nově příchozí Vietnamci by ze služeb poskytovaných organizacemi pro pomoc cizincům nejvíce využili bezplatné tlumočení a doprovod při jednání na úradech. Z odpovědí ve druhé a ve třetí kategorii je zřejmé, že ve vietnamské komunitě nově příchozích přetrvává pocit provizoria a sociální izolace, kdy vietnamští dělníci nemají potřebu se učit český jazyk a integrovat se do společnosti.

4.4 Diskuse

Na základě závěrů z provedených rozhovorů mohu stanovit následující hypotézy:

Hypotéza č. 1

Nejvhodnější formou sociální práce s vietnamskou menšinou v ČR je terénní sociální práce se zaměřením na cizince.

Hypotéza č. 2

Nově příchozí Vietnamci nevyužívají současného systému sociální pomoci, protože o této formě pomoci nevědí.

Hypotéza č. 3

Pocit provizoria způsobuje, že nově příchozí Vietnamci nemají potřebu se plně integrovat do majoritní společnosti, neboť se spoléhají na pomoc zprostředkovatelských agentur.

V této části bych se chtěl vrátit zpět k teoretické části a nastínit provázanost mezi stanovenými hypotézami. V teoretické části byla jedna z forem sociální práce s cizinci popsána terénní sociální práce, kdy důležitou součástí byla depistáž⁸¹ a následně poradenství. Provedeným výzkumem se ukázalo, že terénní sociální práce je skutečně základní a nejvhodnější formou sociální práce s cizinci v ČR. Podle provedeného výzkumu je zřejmé, že Vietnamská komunita tvořená z nově příchozích Vietnamců nemá žádné povědomí o existenci organizací, poskytujících sociální služby na území ČR. Tomuto zjištění odpovídá stanovená hypotéza číslo 2. Tato hypotéza nám říká, že nově příchozí Vietnamci nevyužívají systému sociální pomoci, protože o něm nevědí. Tato skutečnost je uvedena i v teoretické části mé práce.⁸²

V případě, že vietnamským dělníkům jsou skutečnosti o těchto službách známé, nenaučili se tyto služby do současné doby využívat. Zde se nabízí otázka, proč tomu tak je a na to může odpovědět hypotéza číslo tři. Nově příchozí Vietnamci nemají potřebu se plně integrovat do majoritní společnosti, protože se spoléhají na pomoc zprostředkovatelských agentur. Z výzkumu byly zjištěny skutečnosti, že vietnamští dělníci dávají stále přednost zprostředkovatelským agenturám. Ale to je jen jedna z uvedených bariér bránící integrace, jak je uvedeno i v teoretické části.⁸³ Vietnamští dělníci využívají služeb zprostředkovatelských agentur z více důvodů. Díky kompletnímu servisu, který tyto agentury poskytují, se nově příchozí dělníci dostávají do sociální izolace. Jejich neznalost sociolulturních poměrů v ČR, neznalost jazyka a také neznalost svých práv a povinností způsobují, že pracovníci agentur jsou jejich jediným pojitkem s okolním světem.

⁸¹ Srov. MOUREČKOVÁ, H. DVOŘÁKOVÁ J. Aktivní vyhledávání klientů, s. 287-298

⁸² Srov. KREBS, M.; PECHOVÁ, E. *Zpráva z projektu: vietnamští dělníci a dělnice v českých továrnách*, s. 33-35

⁸³ Srov. KOCOUREK, J. Vietnamci v současné ČR, s. 113-115

ZÁVĚR

Záměrem této bakalářské práce bylo nalézt možnosti sociální práce s vietnamskou menšinou v České republice. Současná vietnamská menšina není homogenní. Do její struktury po roce 2006 významně zasáhl masivní příjezd občanů Vietnamu, migrujících do České republiky za prací v továrnách. Tito nově příchozí Vietnamci se stali žádanou levnou pracovní silou. Z důvodů hospodářské krize, ale také z postavení cizince, se mnoho těchto nově příchozích Vietnamců dostalo do obtížných životních situací. Právě tuto skupinu Vietnamců jsem si určil za cílovou při zjišťování vhodných forem sociální práce s cizinci.

V teoretické části jsem se zaměřil na historii česko-vietnamských vztahů, které je důležité znát pro pochopení současného složení vietnamské komunity. Vysvětlil jsem nový trend v migraci Vietnamců do České republiky. Popsal jsem celý proces od oslovení zprostředkovatelské agentury vietnamskými dělníky, až po nastoupení do zaměstnání, jejich životní a pracovní podmínky a rizika, která sebou zaměstnání prostřednictvím zprostředkovatelských agentur může přinést. V poslední části teorie jsem se zaměřil na představení forem sociální práce, které se v současné době pro práci s cizinci používají.

V praktické části jsem provedl kvalitativní výzkum technikou rozhovorů s Vietnamci, kteří jsou v České republice relativně krátkou dobu a jejichž motivací bylo v České republice pracovat a vydělat si dostatek finančních prostředků. Tímto výzkumem jsem chtěl zjistit, jaké formy sociální práce s vietnamskou menšinou se jeví jako nejefektivnější. Také jsem se ve výzkumu zabíral otázkou, co brání cizincům v užívání sociálních služeb poskytovaných pracovníky organizací se zaměřením na pomoc cizincům. Ze závěrů provedeného výzkumu je zřejmé, že jako nejvhodnější forma sociální práce s vietnamskou menšinou je terénní sociální práce. Ze závěrů výzkumu vyšlo najevo, že Vietnamci nevyužívají nabízených služeb organizací ze dvou hlavních důvodů. Těmi jsou neznalost systému sociální pomoci v ČR a závislost na vietnamských zprostředkovatelských agenturách.

Závěrem bych chtěl uvést, že tato práce mi pomohla změnit náhled na vietnamskou komunitu jako na jednolité celek. Také jsem si uvědomil, jak obrovskou roli může sehrát sociální pracovník v běžném životě cizinců.

Seznam použité literatury

Monografické publikace:

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 80-7184-141-2.

DRBOHLAV, D. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu)*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1552-3.

HERVETOVÁ, V. Poskytování poradenství při řešení problémů s bydlením. In *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. Praha: Triton, 2008, s. 151 - 169. ISBN 978-80-7387-097-3.

KOCOUREK, J. Kořeny vietnamské migrace do ČR před rokem 1989. In *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Kocourek, J. (ed.), Pechová, E. (ed.), Praha: HaH, 2006, s. 93 - 101. ISBN 80-7319-055-9.

KOCOUREK, J. Co znamená být „cizincem“?. In *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Kocourek, J. (ed.), Pechová, E. (ed.), Praha: HaH, 2006, s. 12 - 18. ISBN 80-7319-055-9.

KOCOUREK, J. Vietnamci v současné ČR. In *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Kocourek, J. (ed.), Pechová, E. (ed.), Praha: HaH, 2006, s. 102 - 117. ISBN 80-7319-055-9.

KREBS, M. *Stop pracovnímu vykořisťování: pohled z blízka*. Praha: 2010. Analýza procesu agenturního zaměstnávání Vietnamců a Vietnamek v ČR. La Strada ČR, o.p.s.

KREBS, M.; PECHOVÁ, E. *Zpráva z projektu: vietnamští dělníci a dělnice v českých továrnách*. Praha: 2008. La Strada ČR, o.p.s.

MARTÍNKOVÁ, Š. Česko-vietnamské vztahy. In *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Kocourek, J. (ed.), Pechová, E. (ed.), Praha: HaH, 2006, s. 85 - 92. ISBN 80-7319-055-9.

MATOUŠEK, O.; a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

MOUREČKOVÁ, H. DVOŘÁKOVÁ J. Aktivní vyhledávání klientů. In *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. Praha: Triton, 2008, s. 287 - 298. ISBN 978-80-7387-097-3.

MÜLLEROVÁ, P. Vietnamské etnikum v České republice. In ŠIŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. vydání. Praha: Portál, 2008, s. 134 - 145. ISBN 978-80-7367-182-2.

MARTENS, J. Práce s dobrovolníky. In *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. Praha: Triton, 2008, s. 319 - 331. ISBN 978-80-7387-097-3.

PECHOVÁ, E. *Migrace z Vietnamu do České republiky v kontextu problematiky obchodu s lidmi a vykořisťováním*. Praha: 2007. La Strada ČR, o.p.s.

Tištěné seriálové publikace:

MACHÁLKOVÁ, J. Ztratili práci, stali se z nich „nelegálové“. *Nová příležitost pro lidi v nouzi. Bulletin společnosti Člověk v Tísni věnovaný službě sociální asistence v trestním řízení*. 2009, č. leden 2009, s. 2.

KLIMENT, P. TOPINKA, D. Možnosti sociální intervence v prostředí ilegální pracovní migrace. *Sociální práce*, 2007, č. 2, ISSN: 1213-6204, s. 91-102.

TOUŠEK, L. Paradox strachu z kriminality. *Nová příležitost pro lidi v nouzi. Bulletin společnosti Člověk v Tísni věnovaný službě sociální asistence v trestním řízení*. 2009, č. leden 2009, s. 2-4.

TROUSIL, M. Úloha a úskalí sociální práce s migranty. *Sociální práce*, 2007, č. 2, ISSN: 1213-6204, s. 103-114.

Interní písemné manuály

Manuál k sociální inkluzi obchodovaných a vykořisťovaných osob. Praha, La Strada, o.p.s., 2008. ISBN 978-80-254-1312-8.

Zákonné normy a interní předpisy

zákon č.108/2006 Sb. o sociálních službách

zákon č.40/1993 Sb. o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky

zákon č.326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů

Podpůrné zdroje:

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 2. přepracované vydání, Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.

MATOUŠEK, O. a kol.: *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vydání. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

Elektronické zdroje

Demografické aspekty života cizinců [online]. Praha: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, [cit.2010-02-20]. Dostupné na WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/B60046F873/\\$File/141409k1cj.pdf](http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/B60046F873/$File/141409k1cj.pdf)>.

Cizinci podle typu pobytu [online]. Praha: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, [cit.2010-02-20]. Dostupné na WWW: <[http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/C50055F12A/\\$File/c01t01.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/C50055F12A/$File/c01t01.pdf)>.

Cizinci podle typu pobytu [online]. Praha: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, [cit.2010-02-20]. Dostupné na WWW: <[http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/C500564D56/\\$File/c01t03.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/C500564D56/$File/c01t03.pdf)>.

Zaměstnávání cizích státních příslušníků [online]. Praha: MPSV, [cit. 2010-02-20]. Dostupné na WWW: <http://portal.mpsv.cz/sz/stat/zam_ciz_stat_prisl>.

FRÁNEK, T. Z Česka zmizeli vietnamští dělníci. Teď podnikají. In *Aktuálně.cz* [online]. Praha: Centrum.cz, 2009 [cit. 2010-02-23]. Dostupné na WWW: <<http://aktualne.centrum.cz/ekonomika/prace/clanek.phtml?id=655424>>.

NEKORJAK, M. Krize a vietnamská „komunita“ v Česku. In *Migraceonline* [online]. Praha: Migraceonline, 2009 [cit. 2010-02-24]. Dostupné na WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2185257>>.

Kurzy češtiny. In *Most pro lidská práva* [online]. Pardubice: Most pro lidská práva [cit. 2010-02-28]. Dostupné na WWW: <<http://www.mostlp.org/index.cfm/kurzy/kurzy-cestiny/>>.

Kurzy češtiny. In *Most pro lidská práva* [online]. Pardubice: Most pro lidská práva [cit. 2010-02-28]. Dostupné na WWW: <<http://www.mostlp.org/index.cfm/kurzy/kurzy-cestiny-pro-deti/>>.

Dobrovolnický program. In *Centrum pro integraci cizinců*, o.s. [online]. Praha: Centrum pro integraci cizinců 2009 [cit. 2010-02-28]. Dostupné na WWW: <http://www.cicpraha.org/index.php?option=com_content&view=article&id=109&Itemid=300&lang=cs>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. I – Plán nestrukturovaného rozhovoru

Příloha č. II – Rozhovor se sociální pracovnící kontaktního centra, o.s. v Plzni

Příloha č. I

Plán nestrukturovaného rozhovoru použitého při rozhovorech s respondenty

První kategorie – okruhy otázek týkající se pracovní migrace do ČR

- věk, stav, region
- motivace odchodu
- zprostředkování práce
 - o účel pobytu
 - o cena za zprostředkování práce
- situace v České republice po příletu
 - o zaměstnání a podnikání
 - o ubytování

Druhá kategorie – okruhy otázek týkající se životních situací, vnímaných vietnamskými migranty jako problémové

- v jakých tíživých situacích se ocitli
 - o ztráta zaměstnání
 - o ztráta ubytování
 - o vykořisťování
- schopnost řešení problémů
 - o využívání vlastních sítí v rámci komunity
 - o využívání zprostředkovatelů

Třetí kategorie - okruhy otázek týkající se sociální práce s cizinci

- vlastní zkušenosti
 - o povědomí o existenci organizací pomáhající na území ČR cizincům
 - o první kontakt s touto organizací
 - o služby, které využili
- které služby pro cizince by měli sociální pracovníci poskytovat
- dotazovat se, které formy SP jsou pro ně přijatelnější
 - o terénní sociální služba
 - o kontaktní centra
 - o dobrovolnická činnost
 - o služby poskytované státními institucemi

Příloha č. II

Rozhovor byl provedený se sociální pracovnící Kontaktního centra pro cizince v Plzni dne 26.2.2010.

Dotazující: Jak se jmenuje vaše organizace? Kdy vznikla, po jak dlouhé přípravě?

Odpovídající: Naše organizace se jmenuje Kontaktní centrum pro cizince, o.s. Vznikla v září 2009, příprava nebyla dlouhá, protože ještě v rámci Magistrátu Plzně jsem zakládala Kontaktní centrum pro cizince, které působilo obdobně. Novinkou je přímá práce s cizinci v jejich přirozeném prostředí (ubytovny, problémové lokality, apod.) Impulsem pro vznik byl nedostatek terénní práce s cizinci, neefektivní vyhledání nových uživatelů, minimální povědomí o nabízených službách.

Do ledna působila naše organizace čistě jako dobrovolné sdružení. Nyní jsme financováni na základě emergentního projektu MVČR, jehož výstupem je monitoring sociálních potřeb cizinců na území Plzeňského kraje na základě metod sociální práce.

Naše společnost má 5 zaměstnanců: z toho 2 na plný úvazek a 3 na poloviční úvazek. Jedná se o 2 sociální pracovníky (VŠ), 2 právníky (VŠ) a jednoho zdravotníka (VŠ) Také využíváme dobrovolníky, kteří se ve společnosti střídají. Jejich počet se pohybuje kolem deseti dobrovolníků.

D: Co bylo základním podnětem pro vznik této organizace?

O: Jednalo se o potřeby cizinců, kterým chyběla terénní práce v našem kraji. Také ztížená možnost se domluvit v organizacích mateřským jazykem, problémy s dostupností tlumočnicků, nevyhovující časová i místní dostupnost organizací.

D: Působila jste ve státní sféře, máte pocit, že nestátní organizace mají větší možnost pracovat s migranty?

O: Ve státní správě je práce s cílovou skupinou zaměřená spíše metodicky, organizačně, což je pochopitelné. Osobně mi chyběla přímá práce s cizinci, možnost zpětné vazby přímo z terénu. Na úřady se cílová skupina bojí chodit, spojují je s bariéry – časová dostupnost, nedůvěra, negativní zkušenost, neznalost jazyka apod.

D: Kolik máte v současné době klientů? Kolik z nich jsou Vietnamci?

O: Průměrně se měsíčně jedná o 350 uživatelů, počet přímých intervencí (sociálního či právního poradenství, osobní asistence, terénní práce: téměř 1000. Počet nových klientů se pohybuje kolem 150 měsíčně.

D: Komu jsou určeni vaše služby?

O: Služby jsou určeny cizincům z třetích zemí bez rozdílu pobytového statutu. Největší procento uživatelů je v současnosti z Vietnamu. Naše společnost používá dvě základní metody sociální práce. První je streetwork, tedy terénní sociální práce. Jedná se o přímou práci s cizinci v jejich přirozeném sociálním prostředí

(mapování situace, prostředí, depistáž, kontaktování, osvěta, rozhovory s cizinci, pozorování apod.) Do terénu vždy chodí sociální pracovník, často s dobrovolníky.

D: Jakým způsobem se klienti dozvídají o vámi poskytovaných službách?

O: Nejlepší reklamu nám dělají sami klienti. Jako příklad mohu uvést, že během jednoho týdne se do centra dostavilo kolem 50 Vietnamců, kteří uvedli, že přišli na základě doporučení třech Vietnamců, kteří byli v našem centru týden před tím.

D: Jaký je poměr mezi vietnamskými klienty, kteří vaší organizaci sami vyhledají na základě informace od jiných Vietnamců, kteří se o Vás dozvědí z letáků a jiných zdrojů a těmi, kteří jsou vyhledáni vašimi pracovníky v rámci TSP?

O: 90 % přichází na základě doporučení.

D: Co prvotně od vaší organizace očekávají? Jaké jsou jejich požadavky?

O: Mohu říci, že spektrum lidí je různé. Nejvíce se jedná o cizince s dlouhodobým pobytem, kteří zde pobývají průměrně 3-5 let. Jejich znalost jazyka je slabší až minimální, a proto vítají možnost stálého tlumočnicka. Většinou se jedná o cizince, kteří jsou ve své komunitě v nižším postavení, mají nejvíce problémů, nejméně znalostí o svých právech a povinnostech, o společnosti.

Nejčastější problémy souvisí se zaměstnáním, podnikáním, zdravotní péčí či pobytovým statutem.

Velkým problémem cílové skupiny je jejich téměř sociální izolace do které je úmyslně staví agentury a jiné zprostředkovatelské formace. Cílem přitom je minimální znalost prostředí, jazyka, která zvýší jejich závislost na agentuře, zprostředkovateli, samozřejmě za úplatu.

D: Jaké jsou jejich požadavky poté, kdy jsou seznámeni s vašimi možnostmi poskytovaných služeb? O čem nejčastěji uzavřete dohody a jaké služby nejčastěji poskytnete?

O: Asistence na úradech, hledání lékařské péče, informace o povinnostech v oblasti podnikání, zdravotní péče, bydlení, zaměstnávání, školství. Spektrum je široké. Většinou uživatel přichází z určitým problémem a postupně odkrýváme další. Jedná se o podporu ve všech oblastech života cizince.

D: Lze je blíže specifikovat?

Asistence při jednání s CP, ÚP, FÚ, ŽÚ, OSSZ, doprovody k lékaři, podpora s vyplňováním formulářů, pomoc s žádostmi o prodloužení pobytu, vyhledávání lékařské péče, školy apod.

D: Jaký je nejčastější postup intervence?

O: Těch je samozřejmě víc. Obecně by se mohlo říct, že je klient vyhledán v rámci streetworku nebo se o nás od někoho dozví a vyhledá naší pomoc. Na základě klientovo požadavku je dána nabídka. Například vyplnění formulářů, kterým klient nerozumí nebo je za ně vyplňuje někdo z agentury za nepřiměřeně velký poplatek. Na příklad pomoc s podáním změny adresy pro CP a na všechny

úřady, které evidují OSVČ. Tato služba pokud ji nabízí zprostředkovatel se pohybuje kolem 15 000 Kč. Každý týden vyjíždějí naši pracovníci za uživateli i mimo krajské město do jiných měst v rámci Plzeňského kraje, kde následně provádí intervenci. Poté se ve spolupráci pokračuje a postupně se odrývají další problémy. Ze zkušenosti mohu říct, že ty problémy, se kterými uživatel do centra přijde, nejsou většinou ty hlavní problémy. Ty se odkryjí až časem. Uživatel o nich záměrně nechce mluvit nebo si neuvědomí, že právě jiné problémy jsou ty stěžejní. Nesmírně důležité je proto budovat důvěrný vztah s uživatelem.

D: Jaké jsou podle Vás největší problémy klientů ve vietnamské komunitě?

O: V první řadě je to jazyková bariéra. V druhé řadě je to skutečnost, že nikdo mezi Vietnamce nechodil. Organizace čekali, až za nimi klienti přijdou sami. Nikdo vietnamskou komunitu nenaučil, že se zde mohou vyskytovat organizace, které by jim chtěli zadarmo pomoci. Proto nemají k organizacím důvěru, domnívají se, že služby zdarma budou nekvalitní. Potom je to sociální izolace způsobená zprostředkovateli, kteří nemají zájem na tom, aby organizace vstupovala do komunity. Dále je to absolutní neznalost jejich práv a povinností.

V oblasti zaměstnávání je to nelegální zaměstnávání, dále porušování pracovního práva. V oblasti podnikání to jsou dluhy na OSSZ, přihlášení na různých úřadech po celé republice, tedy nesjednocené evidence na úřadech. Velkým problémem je i kulturní odlišnost, to jak jsou vnímáni majoritní společností. V oblasti ubytování jde o fiktivní místa ubytování, to, že nedostávají nájemní smlouvy, nesmějí na své adresy hlásit své děti kvůli hygieně, následuje porušování školní docházky nebo jsou tu děti nelegálně. Dále jsou to dluhy, lichva, z toho plyne jejich naivita, kdy se domnívají, že se přestěhují na jiné místo a problémy zmizí.

D: Kdo u v organizaci vykonává streetwork, jsou to zaměstnanci nebo dobrovolníci. Co je jejich náplní činnosti?

O: Jedná o pracovníky organizace, kteří většinou spolu s dobrovolníky dochází do terénu. Náplní práce je monitorovat přirozené prostředí cizinců – aktuální problémy a potřeby (rozhovory, nepřímé pozorování apod.), poskytovat osvětu, distribuovat nabídku služeb, kontaktování.

D: Hovořila jste o dobrovolnících. Kdo má zájem u vás pracovat jako dobrovolník. Dáváte přednost vietnamským studentům? Jakou činnost přesně dobrovolníci vykonávají?

O: Většinou se jedná o známé našich pracovníků – většinou studenty. Neupřednostňujeme vietnamské studenty, ale samozřejmě znalost jazyka nebo prostředí je výhodou. Tyto dobrovolníci nám většinou dávají tipy, kam bychom měli přijet, kde jsou problémy apod., také rozšiřují povědomí o našich službách či službách dalších neziskových organizací - osvěta

D: Hovořila jste o distribuci letáků. Jak účinné jsou letáky při předávání informací?

O: Leží-li letáky pouze na úřadech, cizinci si pro ně nepřijdou. Na úřady většinou chodí cizinci, kteří tolik naši pomoc nepotřebují, nebo tam dochází pouze zprostředkovatel, který naše služby neví. Cizinci vůbec neví, kde letáky můžou najít, nebo nemají čas si pro ně jít, to souvisí s jejich sociální izolací. Není ani v zájmu vietnamských agentur, aby se letáky dostávali mezi komunitu. To se ukázalo například v projektu Dobrovolné návraty, kdy Vietnamci nevyužili této šance také z důvodu, že mnoho z nich o tomto projektu nevědělo, jiní zase měli informace od agentur, že se za zprostředkování využití projektu musí platit agentuře poplatky. Navíc nelze se spoléhat pouze na letáky, důvěra v této komunitě je prvořadá a tu si nezajistíme ani nejlepším letákem. Důležitý je osobní kontakt, zkušenost.

D: Domníváte se, že je smysluplná sociální práce s cizinci?

O: V současnosti je úloha NNO pracující s touto cílovou skupinou velmi obtížná, a to zejména vzhledem ke složitosti a neúplnosti zákonů ve vztahu k cizincům, odlišným postupům na úřadech v různých městech. Pracovníci se také mohou dostat do problému se zákonem, kdy v rámci terénní práce se setkávají s cizinci, kteří zde pobývají již nelegálně. Práce je mnohdy složitá i ve vztahu k bezpečnosti pracovníků, což mnohdy souvisí s negativní reakcí zprostředkovatelů či ubytovatelů, kteří nechtějí zvyšovat znalosti o právech u cizinců, které jsou na ně napojení.

Přesto se domnívám, že úloha NNO, zvláště při terénní práci je naprosto nezastupitelná a spojuje jednak prvek integrační, tak i preventivní úlohu ve společnosti. Výsledky této práce nejsou vždy tak pozitivní jak by si pracovníci přáli, proto je nutná i podpora samotných pracovníků (týmové supervize, psychohygienu apod.)

D: Děkuji za odpovědi.

ABSTRAKT

ČÁNI, Š. *Možnosti sociální práce s vietnamskou menšinou v Plzeňském kraji*. České Budějovice 2010. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce M. Elichová.

Klíčová slova: Vietnam, Vietnamci, pracovní migranti, minorita, sociální práce s cizinci.

Práce se zabývá možnostmi sociální práce s občany Vietnamu migrujících do ČR za prací. Díky velkému množství pracovních migrantů z Vietnamu se vietnamská populace v ČR značně rozrostla, to sebou přineslo nová rizika. V teoretické části je zmapována historie a současnost migrace Vietnamců do ČR, jejich současná situace v ČR a dále jsou zde zpracovány formy sociální práce s vietnamskou minoritou. V praktické části se práce na základě rozhovorů s občany Vietnamu snaží zjistit nejvhodnější formu sociální práce s vietnamskou minoritou a co brání vietnamské komunitě poskytované služby využívat.

ABSTRACT

ČÁNI, Š. *Possibilities of social work with the Vietnamese minority in West Bohemia*. České Budějovice 2010. Bachelor Work. South Bohemian University in České Budějovice. Theological faculty. Department of practical theology. Supervisor M.Elichová

Key words: Vietnam, Vietnamese, migrating laborers, minority, social work with foreigners.

My work deals with possibilities of social work with Vietnamese labor immigrants to the Czech Republic. Due to huge number of Vietnamese labor immigrants, the Vietnamese community has grown remarkably, which has brought about new issues. In the theoretical part I write about the history and the present state of Vietnamese migration to the Czech Republic, their present situation in the Czech Republic, further I write about possible forms of social work with Vietnamese minority. In the practical part the study seeks to explore the most suitable form of social work with Vietnamese minority and what prevents Vietnamese community from accepting the offered services.